

Obsah

1	ÚVOD	1
2	O RAYMONU ARONOVÍ	6
	2.1 Život Raymonda Arona	6
	2.2 Oblasti zájmu.....	8
	2.3 Aronovo pojetí marxismu	12
3	ČESKÁ REFLEXE RAYMONDA ARONA	19
	3.1 Aron a hodnotová neutralita, multioborovost (politická filosofie, sociologie politiky, historiografie, ekonomie atd.)	19
	3.2 Aronovo postupné „mizení“ z učebnic a z vědy obecně.....	26
	3.3 Aronův postoj k ideologiím.....	34
	3.4 Aronův pohled na soudobou politickou situaci.....	39
4	ZÁVĚR	44
5	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A PRAMENŮ.....	49
6	RESUMÉ	52

1 ÚVOD

Hlavním tématem této bakalářské práce je Raymond Aron, který je jednou z nejvýznamnějších intelektuálních osobností minulého století. Raymond Aron je postavou zcela specifickou, obtížně zařaditelnou a jednoznačně nezaměnitelnou. Většinu svého života se tento intelektuál setkával s nepochopením a zavržením. Dlouho byl kritizován pro svou „chladnou“ analýzu věcí, na něž je údajně zapotřebí pohlížet s reflexí nějakého citu. Zcela paradoxně ho kritizovala jak levice, tak pravice. Pochopení a uznání se mu dostalo až několik let před smrtí. Ukázalo se, že jeho úvahy, za něž byl tolikrát kritizován, byly správné a jeho předpovědi nevídaně předvídavé. Přesto je třeba říci, že Raymond Aron nebyl nikdy postaven na stejnou úroveň jako někteří jeho současníci a nikdy mu nebylo věnováno tolik obdivu a věhlasu jako jim. Na druhou stranu zůstával stále sám sebou a věrný vlastním zásadám, které zastával již od dob svých studií.

Raymonda Arona je velice těžké oborově zařadit – ačkoli žil ve dvacátém století, kdy již bylo docela běžné úzce se specializovat, byl „renesančním člověkem“ s velice rozsáhlým souborem zájmů. Jeho kariéra se dělila mezi dvě odvětví. První dráha, které se intenzivně věnoval v několika periodicích, byla publicistická. Je vhodné podotknout, že ne vždy mu bylo umožněno publikovat vše, o čem chtěl psát¹. Druhou zásadní činností Aronova života byla jeho akademická kariéra. Zastával vysoké akademické funkce na řadě francouzských prestižních škol a univerzit. Za svého života publikoval na čtyři desítky knih, a to o dějinách, vedení války a kultuře a politice ve Francii. Aron se naplno věnoval oběma povoláním, ale jak sám přiznával v rozhovorech s Jeanem – Louisem Missikou a Dominiquem Woltonem, kariéru publicisty často upřednostňoval na úkor své akademické činnosti a některých projektů, jež si přál uskutečnit.

V českém intelektuálním prostředí je Raymond Aron obvykle asociován se svou teorií totalitních režimů a s konfrontací s Hannah Arendt. Často je zmiňováno jeho dílo *Opium intelektuálů*. Pokud se chce ale český čtenář, který není vybaven znalostí světových jazyků, seznámit s dílem Raymonda Arona, vyvstane před ním podstatný problém. Zjistí totiž, že z více než čtyř desítek Aronových děl byl do češtiny přeložen pouze nepatrný zlomek. Konkrétně se jedná o knihy *Esej o svobodách, Demokracie a totalitarismus, Historie XX. století, Opium intelektuálů* a kniha rozhovorů s Raymondem Aronem – *Raymond Aron, Angažovaný pozorovatel*. Tato práce se zaměří na prozkoumání dostupných děl.

Malý počet překladů Aronova díla je způsoben především faktem, že v době komunistického režimu nebyl autor v Čechách překládán pro svůj antimarxistický a antikomunistický postoj a pro kritiku sovětského bloku. Prvního překladu a samizdatového vydání se dočkala již roku 1988 kniha *Demokracie a totalitarismus*, jejíž překlad byl za pomoci skupiny českých politologů a sociologů zhotoven Vladimírem Jochmannem. Legálně pak byla vydána roku 1993 a následovaly zbylé publikace. Nehledě na nedostatek českých překladů Raymonda Arona je v Čechách o jeho dílo značný zájem.

Cílem této práce je přiblížit čtenářům osobu Raymonda Arona, jeho život a dílo, a to nejprve v obecné rovině. Přestože je Aron všeobecně známý a uznávaný², je zřejmé, že v českém prostředí není příliš dostupný. Druhým cílem této práce je zjistit, jaké možnosti nabízí českému čtenáři překlady Raymonda Arona ve zkoumání jeho podání levice – konkrétně marxismu. Posledním cílem je pak zjištění, jaká je reflexe Raymonda Arona v českém tisku, s logickým zaměřením na odborný tisk. Tato práce se pokusí popsat a zjistit, jaký je pohled na Arona v českém prostředí. Autor si v tomto ohledu klade řadu otázek. Jak

¹ Příkladem může být několikaletý zákaz publikovat své názory na situaci v Alžírsku.

² Minimálně v rámci odborné veřejnosti zaměřené na obory, jimiž se zabýval.

je Raymond Aron v českém prostředí vnímán? Jaký význam je mu přikládán? Kam je obvykle zařazován? Jsou reflektována i jiná jeho díla, než minimum dostupné v překladu? Práce je celkově koncipována jako biografická studie. Třetí kapitola, tedy druhá část práce, je pak případovou studií, jenž je zaměřena na reflexi Aronova díla v České republice.

S ohledem na co nejlepší splnění těchto cílů je stať práce dělena do dvou logických celků. První část popisného charakteru bude sloužit k přiblížení osoby Raymonda Arona a jeho díla tak, jak je možné se s ním seznámit v českém jazyce. Tato kapitola se bude dělit na tři oddíly. První podkapitola bude stručně pojednávat o životě Raymonda Arona, ze kterého plyne řada aspektů, jež ovlivnily jeho činnost. Životopisný materiál je čerpán převážně ze tří zdrojů. Prvním je životopis sepsaný Miloslavem Petruskem v roce 1988, tento je připojen na konci většiny Aronových knih v češtině. Jako druhý zdroj posloužil Aronův životopis, který je dostupný na francouzských internetových stránkách věnovaných tomuto mysliteli. Třetím použitým zdrojem je článek Josefa Mlejnka z roku 2002. Některé informace jsou převzaty i z knihy Raymond Aron, Angažovaný pozorovatel: rozhovory s Jeanem – Louisem Missikou a Dominique Woltonem vydané roku 2003, v níž jsou taktéž k dispozici údaje o životě Raymonda Arona.

Druhá podkapitola shrne životní dílo Raymonda Arona s důrazem na přiblížení knih s různým zaměřením. Tato část práce slouží primárně k pochopení důvodu, proč je Raymond Aron obtížně zařaditelný z hlediska vědních disciplín. Vzhledem k množství knih, které Aron publikoval, nastupuje nevyhnutelně selekce. Kvůli rozsahu této práce není možné, byť jen stručně, věnovat pozornost všem. V této podkapitole je čerpáno ze zdrojů použitých v předchozí části a z informací z několika dalších článků.

Přestože má tato práce ambici postihnout pouze „českou“ tvorbu Raymonda Arona, je třeba vybrat si celkem úzce specifikovanou oblast zájmu, jelikož i pět překladů autorových knih reprezentuje velmi široký oborový záběr. Třetí podkapitola tedy bude stručně pojednávat o Aronových názorech na levici, s konkrétním zaměřením na marxismus tak, jak jsou obyčejné fenomény k dispozici v česky vydaných publikacích.

Ve druhé části práce bude provedena obsahová analýza řady odborných článků k získání co možno objektivního obrazu Raymonda Arona v českém prostředí. Podle rešerše Národní knihovny České republiky bylo o Aronovi vydáno v českém tisku 83 článků. Vyšla také monografie Miroslava Nováka Mezi demokracií a totalitarismem. Aronova politická sociologie industriálních společností 20. století. Vzhledem k rozsahu této práce není samozřejmě možné využít tyto materiály všechny. Proto budou využity články publikované nikoliv pouze v českém odborném i denním tisku, ale zároveň i pocházející z pera českých autorů. Jako zdroje zůstaly stranou články z neoborných tiskovin a texty s opakujícím se obsahem. Monografie Miroslava Nováka posloužila autorovi práce k získání celkového obrazu o Raymondu Aronovi, nicméně nebude použita v práci. Důvodem tohoto kroku je využití článku, jehož rozšířením monografie vznikla, a rozhovoru Miroslava Nováka s Bohumilem Pečinkou.

Druhá část práce, již představuje třetí kapitola, je pro přehlednost dělena do čtyř podkapitol. Každá z podkapitol se zabývá jedním tématem v českém pohledu na Raymonda Arona a jeho dílo. První podkapitola se zabývá všeobecnými názory českých autorů na osobu Raymonda Arona, jeho hodnotovou neutralitu a multioborovost, jež stěžuje Aronovo zařazení jako vědce do jedné vědní disciplíny. Druhá podkapitola pojednává o fenoménu několika posledních let, který můžeme ve spojitosti s Aronem pozorovat. Raymond Aron postupně mizí z učebnic a odborných publikací. Je čím dál tím méně reflektován a jeho význam je stále více

marginalizován. V této části práce budou popsány důvody, kvůli kterým k tomuto jevu v sociálních vědách dochází. V následující části bude rozvedena česká reflexe Aronova přístupu k ideologiím. V tomto případě bude převažovat Aronův pohled na marxismus, vzhledem k tomu, že velká část článků je zaměřena právě na tuto tematiku, a také s ohledem na blízkost daného tématu českému prostředí a na překlad knihy *Opium intelektuálů*. Poslední podkapitola třetí kapitoly pak shrnuje Aronův pohled na jeho současnost. Zde je reflektována především Aronova pozice v rámci francouzské inteligence a jeho názorová odlišnost.

2 O RAYMONU ARONOVÍ

2.1 Život Raymonda Arona

Raymond Claude Ferdinand Aron se narodil 13. března 1905 jako třetí dítě v pařížské židovské rodině. Studovat začal Raymond Aron na lycée Hoche ve Versailles, odkud pokračoval na lycée Condorcet v Paříži. Zde byl lepším ze dvou premiantů třídy, tím horším byl pozdější představitel personalistického hnutí Emmanuel Mounier. Po absolvování střední školy nastoupil Aron v roce 1924 na prestižní školu École normale supérieure, kde byli jeho spolužáky mimo jiné Sartre, Nizan, Lagache, Canguilhem. Zakončením École normale v roce 1928 získal aprobaci k vyučování filozofie na středních školách. V letech 1928 – 1930 absolvoval Aron vojenskou službu v pevnosti Saint – Cyr. Přišlo období morální krize, kterou ještě zvýšila zpráva o krachu jeho otce v roce 1929 (Petrušek, 1993: 209; ³).

V letech 1930 – 1933 pobýval na univerzitách v Německu, kde se kromě filozofických studií začal zajímat i o analýzu politického života, historii, sociologii a mezinárodní vztahy, především kvůli tomu, jak pozoroval narůstající moc Hitlera. Když působil na univerzitě v Kolíně nad Rýnem, prohlédl, na rozdíl od svého kolegy ze studií Sartra, který byl tou dobou také na studijním pobytu v Německu, Hitlerův charakter. Pochopil, že v Německu nejenže není možné vládnout i nadále demokraticky, ale že nutně dojde k válce. Hitlerovo uchopení moci ovlivnilo i Aronovu disertační práci, kterou publikoval již v roce 1938 ze strachu, že později by nemusel mít příležitost dokončit ji a vydat (Mlejnek, 2002: 24; Petrušek, 1993: 209).

V roce 1933 se Raymond Aron oženil se Suzanne Gauchon a ve stejném roce nahradil na dobu jednoho roku Sartra na pozici učitele v

³ „Raymond Aron (1905 – 1983)“, EHESS, dostupné na: <http://raymond-aron.ehess.fr/document.php?id=61>, 15. 2. 2012.

lycée du Havre. V roce 1934 se mu narodila první dcera, o rok později se stal tajemníkem Centre de Documentation sociale na École normale a dál se věnoval své vědecké a publikační činnosti. V této době se nepřipojil k lidové frontě ve Francii, přestože s tímto hnutím sympatizoval. Důvodem byl ekonomický program lidové fronty, který Aron považoval za absurdní z důvodu ekonomické nevzdělanosti jeho tvůrců. Roku 1939 byl mobilizován a nasazen jako seržant v meteorologické stanici, ale již v červnu následujícího roku opustil Francii. Za války pobýval Raymond Aron ve Velké Británii, kde přispíval do časopisu La France Libre, který zároveň redigoval. Přestože byl časopis gaullistický, Aron si od de Gaulla udržoval kritickou distanci. Svým působením v La France Libre se stal "představitelem Francie v exilu" a jeho úvodníky byly po válce shromážděny do sbírek (Aron, 2003: 46 – 60; Zídek, 2004: 13; ⁴).

Hlavní náplní let 1939 – 1955 se pro Arona stala politická žurnalistika. Poté, co se vrátil roku 1944 do Francie, odmítl místo na univerzitě v Bordeaux. Stal se šéfem kabinetu Andrého Malraux. Již v průběhu války si Aron utvořil kritický postoj k de Gaullovi. Odmítal nejen některé aspekty jeho politiky, ale především jeho snahu ztělesnit ve své osobě legitimitu francouzského odboje a Francie samotné, a tak podal v lednu 1946 z jeho kabinetu demisi. Je třeba dodat, že Aron na politiku zcela nezanevřel a proslul jako rádce celé řady politiků. Ve stejné době vyučoval na Ecole Nationale d'Administration. Aron pravidelně přispíval do několika časopisů, jako například Point de vue, Combat, ale jeho jméno je nejčastěji spojováno s časopisem Figaro, pro který psal úvodníky přes tři desetiletí (Mlejnek, 2002: 24; Petrussek, 1993: 211).

V roce 1946 se začíná postupně názorově rozcházet se svým přítelem a spolužákem z École normale supérieure Jeanem Paulem Sartrem. Sartre, stejně jako značná část francouzské společnosti, inklinuje k politické levici a dokonce přímo ke komunismu a marxismu.

⁴ Tamtéž

V roce 1948 byla Aronovi zamítnuta kandidatura do profesorského sboru na Sorbonně. Mezi lety 1949 – 1952 byl členem mozkového trustu Sdružení francouzského lidu, politického hnutí, které usilovalo o návrat de Gaulla k moci. Pro Arona byl v osobním životě velice tragický rok 1950, kdy se mu nejprve narodila handicapovaná dcera a později zemřela na leukémii jeho prvorozená dcera (Petrušek, 1993: 212; Zídek, 2004: 13; ⁵).

V roce 1955 se Aron stal profesorem na Sorbonně. Kromě univerzitních přednášek se nadále věnoval i politické žurnalistice. V roce 1960 se stal učitelem na Ecole des hautes etudes pratique. V prosinci roku 1967 podal svou rezignaci na pařížské Sorbonně. V dubnu 1977 postihla Raymonda Arona embolie, ze které se dlouho vzpamatoval. Poté, co se Robert Hersant stal novým úvodníkářem ve Figaru, Aron časopis opustil a začal pracovat pro L'Express. V roce 1981 se začíná věnovat psaní své rozsáhlé autobiografie. Raymond Aron založil revue Commentaire, kolem které se postupně začalo vytvářet dynamické společenství nejen politologů, sociologů, filozofů a historiků, ale také politiků. 17. října 1983 Raymond Aron zemřel (Mlejnek, 2002: 25; ⁶).

2.2 Oblasti zájmu

Do roku 1939 publikoval Raymond Aron především teoretické studie z oblasti sociologie a filozofie. Nejprve vydává své první uznávané dílo Současná německá sociologie, které se stalo pro svou nestrannost nejuznávanějším rozbohem německé sociologie ve své době. V roce 1936 publikuje článek Společenská krize a nacionální ideologie a dva roky poté v reakci na hitlerovské hnutí v Německu i Esej o současném Německu (Aron, 1993: 213; Zahradníček, 2003: 7). Pozorování Hitlerova vzestupu

⁵ „Raymond Aron (1905 – 1983)“, EHESS, dostupné na: <http://raymond-aron.ehess.fr/document.php?id=61>, 15. 2. 2012.

mělo vliv i na Aronovu doktorskou práci, kterou v roce 1938 publikoval pod názvem Úvod do filozofie dějin s podtitulem O mezích historické objektivitě. Tato práce byla dokonce označována jako „intelektuální událost“ a Aron se v ní vyjadřuje jak k evolucionistickému determinismu, tak k historickému relativismu. V polovině třicátých let několikrát znovu vydal svou studii o soudobé německé sociologii a tím tedy odsunul do pozadí svoji působnost na poli akademické filozofie a sociologie a začíná se aktivně věnovat „praktické“ sociologii a politice. Přesto je třeba dodat, že Aron bývá často kritizován za svůj chladný přístup a za to, že neburcoval veřejné mínění v předválečné době. Sám Aron pak vysvětluje, že nejenže před válkou neměl renomé a nikdo ho neznal, ale že byl také jako Žid podezřelý (Aron, 2003: 48 – 55; Petrušek, 1993: 209).

Za druhé světové války se Aron připojil k de Gaullovu odboji ve Velké Británii a začal přispívat do londýnského exilového časopisu *La France Libre*. Zde mimo jiné publikoval svou rozsáhlou studii nazvanou *Bernanosovo poslání*. Bernanos pobýval v exilu v Brazílii a byl autorem *Listů Angličanům*, ve kterých se zabýval porážkou Francie a následným příměřím z roku 1940. Aron ve své studii oceňuje především autorovu prozíravou politickou angažovanost, a přestože nevidí bezprostřední budoucnost Francie stejně jako Bernanos, považuje jeho *Listy* za poselství pocházející od svobodného člověka, směřující ke svobodným lidem (Mlejnek, 2002: 25).

V roce 1946 se Aron začal věnovat intenzivní kritické analýze komunistických politických systémů, kterou poprvé dovršil v roce 1955, kdy vydává svou významnou publikaci *Opium intelektuálů*. Tímto dílem výrazně zasáhl do diskuse o Sovětském svazu a komunismu. Aronovy myšlenky a názory obsažené v knize byly ve francouzském prostředí silně kontroverzní a stály ho přátelství se Sartrem. V *Opium intelektuálů* Aron

⁶ „Raymond Aron (1905 – 1983),“ EHESS, dostupné na: <http://raymond-aron.ehess.fr/document.php?id=61>, 15. 2. 2012.

polemizuje s Lauréem, Savoyem a dalšími intelektuály, kteří viděli v revoluci spásu Francie, a také s Marleau – Pontym, který ve svém díle *Humanismus a teror* hodnotí příliš pozitivně sovětský systém, konkrétně jeho politickou a právní praxi. Dílo je dodnes považováno za vysoce relevantní při výzkumu pojmů, jakými jsou „levice“, „revoluce“ a „proletariát“ (Petrušek, 1993: 210; Zahradníček, 2003: 7).

Ze svých přednášek na Sorbonně sestavil Aron tři knihy zásadního významu. První je *Osmnáct lekcí o industriální společnosti*, vydaná v roce 1955. Druhou je kniha *Třídní boj* publikovaná v roce 1957 a třetí *Demokracie a totalitarismus* vydaná v roce 1958. Kniha *Opium intelektuálů* proslavila Arona ve Francii, ale jeho následující tři publikace mu přinesly celosvětový věhlas. Přednášel své přednášky znovu i v Německu a Spojených státech. Knihy byly přeloženy a vydány téměř ve všech zemích Evropy, kromě zemí komunistického bloku. V jednotlivých přednáškách se věnuje celé řadě témat,⁷ formuluje svou vlastní koncepci industriální společnosti, ve které reaguje na nejaktuálnější problémy své doby, na vysoce obecné i konkrétně analytické úrovni (Petrušek, 1993: 210 – 211; de Lajart, 2003: 357).

V letech 1957 – 1958 napsal dvě knihy o alžírské válce: *Alžírská tragédie a Alžír a republika*, ve kterých se vyrovnává s gaullismem. V roce 1960 pak vydal soubor studií *Rozměry historického vědomí*. O rok později dokončil knihu *O míru a válce mezi národy*, ve které se zabýval teorií mezinárodní politiky a podal na toto téma zatím nejucelenější a nejpersvědčivější shrnutí. Kromě obecné teorie zde Aron uvádí, že přestože je politika nemorální, existuje napětí mezi morálním imperativem a skutečností připomínající válečný stav mezi národy. Zároveň se zde Aron zabývá úvahami o jaderných zbraních, které dál rozvíjí ve druhém svazku svých *Úvah o válce – Clausewitz*, kde hodnotí vliv jaderných

zbraní a jejich odstraňování na mezinárodní napětí. V roce 1967 publikoval výběr ze svých univerzitních přednášek *Etapy sociologického myšlení* a za další dva roky vydává i významné dílo *Deziluze z pokroku*. Aron nebyl stoupencem ideje lineárního pokroku ani modernistického progresismu, tyto vývojové trendy a tendence analyzoval a shledával je nebezpečnými nebo alespoň riskantními nejen aktuálně, ale i z hlediska širší dějinné perspektivy (Hoffman, 1994: 12; Mlejnek, 2002: 24 – 25; Petrusek, 1993: 211).

V roce 1968 reagoval na pařížské studentské bouře svou prací *Nezvěstná revoluce*. Hned nato se Aron teoreticky vyrovnává s neomarxismem Louise Althussera a s marxistickými názory Sartra v knize *Od svaté rodiny k jiným* s podtitulem *Esej o zdánlivých marxismech*. V roce 1973 mu vychází kniha *Obhajoba upadající Evropy*, kterou Aron koncipuje jako „popularizační“ dílo, protože má rozhodnout v dilematu mezi západní levicí a východními disidenty. Kromě knihy o Sartrovi napsal Aron i knihu o svém dalším současníkovi Althusserovi, oba autory podrobil přísné kritice za jejich marxistické názory. Kromě současných marxistických myslitelů chtěl věnovat jedenu práci i Marxovi, ale pro nemoc musel od svého záměru upustit. Arona po celý život přitahovalo téma války a vojenství – politické strategie, a tak vydal v roce 1976 dílo *Přemýšlení o válce* s podtitulem *Clausewitz*, které se skládalo ze dvou svazků. Prvním z nich byl *Evropský věk* a druhým *Planetární věk* (Hoffman, 1994: 12; Petrusek, 1993: 211 – 212).

Jako završení Aronova díla vychází soubor statí *Angažovaný pozorovatel* v roce 1981, přibližně v době, kdy Aron začíná psát své paměti, které se setkaly po svém zveřejnění pod názvem *Paměti* –

⁷ Především se snaží se za pomoci kritického využití vědomostí z politologie, sociologie a ekonomie vyrovnat s teorií ekonomického růstu, teorie politických režimů, teorie třídního boje a teorie elit (Petrusek, 1993: 211).

padesát let přemýšlení o politice v roce 1983 s absolutním úspěchem⁸. Poslední čtyři články vydané za Aronova života pojednávají o základních tématech, kterými se po celý svůj život zabýval, tedy O pokroku, Americký imperialismus a sovětský hegemonismus, Existuje nacistické mystérium? a Sovětský hegemonismus (Petrušek, 1993: 212).

2.3 Aronovo pojetí marxismu

Aron se mimo jiné zaměřil na pojem levice. Právě u tohoto pojmu kritizuje způsob, jakým je vnímán. Antagonismus levice a pravice pochází podle Arona z Francie, kde názvy odkazovaly k rozmístění politiků ve francouzském parlamentu vzhledem k předsedovi. Vlevo bylo místo pro opozici, tradičně tedy byla levice vnímána jako opozice režimu. Později ale přestala být levice vnímána jako synonymní pojem opozice a strany byly považovány za levicové i v případě, že se staly vládními. Dějiny Francie jsou často spojovány s revolucí. Boj „staré Francie“, která byla velice tradiční, proti „nové Francii“, která chtěla přebudovat společnost. V tomto boji tedy zakotvil termín pravice pro strany tradic a privilegií, zatímco termín levice pro strany budoucnosti a inteligence. Později vznikla „nová“ levice, která byla změřena proti kapitalismu. Aron ukazuje, že můžeme rozlišit dvě levice. První z nich je liberální a druhá socialistická, nebo protikapitalistická. Aron dodává, že marxismus způsobil roztržku mezi novou a starou levicí. Stará levice byla často buržoazní, jejím úspěchem bylo zrušení starého feudalismu a osvobození lidí z místních společenství i náboženství. Nová, marxistická levice pak kritizuje, že ačkoli nová levice zbavila lid tradičních pout, zpřetrhala s nimi i jeho tradiční ochranu a nechala ho napospas tržním mechanismům i kapitalistům. Nová levice tak slibuje, že po třetím stavu nastoupí stav čtvrtý, proletariát, který dokončí osvobození lidu a místo liberálního hospodářství nastolí humánní řád. Obě levice ovšem spojují dva znaky, a

⁸ „Raymond Aron (1905 – 1983),“ EHESS, dostupné na: <http://raymond->

to snaha o sociální reformy a revolta vůči vládnoucí menšině (Aron, 2001: 17 – 23).

K osobě Marxe Aron dodává, že je třeba si uvědomit, že se jednalo o dobře vzdělaného muže z buržoazní rodiny. Aron tvrdí, že Marx byl přesvědčen o demokracii jako o pravdě naší doby. Dokonce považoval demokracii za definitivní pravdu, jež vysvětluje stejně tak sebe, jako vše, co stojí proti ní. Podle Marxe demokracie odhaluje pravdu, že lid je původcem i tvůrcem politické nadstavby. Časem lid dospěje k pravdě o sobě a pochopí, že je pánem a vlastníkem všech státních zřízení, od nichž se sám sobě během staletí odcizil. V tomto okamžiku dojde k vyústění dějin a ke konci oddělení společnosti a státu, stejně jako soukromého a veřejného života. Opravdová demokracie se, podle Marxe, neomezuje pouze na periodicky se opakující akt volby a zvolené zástupce. Demokracie může být uskutečněna pouze jednotou mezi pracovníkem a občanem. Pokud je u člověka odděleno soukromé a veřejné, nenaplnil podle Marxe svou lidskost (Aron, 1992: 27 – 30).

Aron kritizuje marxistickou deterministickou představu o dějinách, ve které je vše nejen předurčeno, ale zároveň má svůj jasně daný význam a logiku. V marxistické ideologii není dán žádný prostor nahodilosti. Marxismus Aron považuje za syntézu několika různých částí. První součástí marxismu jsou hlavní témata moderního pokrokového myšlení. Příkladem může být odvolávání se na vědu, která má pomoci ke konečnému vítězství. Další součástí je slib zadostiučinění pro „ubožáky“, která přijde po změně režimu. Ke změně režimu ale musí dojít za pomoci násilného zlomu, aby se tak daly po sobě jdoucí režimy, které stojí ve vzájemném protikladu, vyměnit. Aron podotýká, že marxismus rozšiřuje romantickou víru v užitečnost převratů. Dále Aron vysvětluje, že důraz na determinismus má pro marxistickou ideologii dva zásadní významy. Prvním z nich je zvyšování optimismu před změnou režimu, kdy

marxismus pohlíží pesimisticky na současnost, ale slibuje lepší budoucnost. Ke druhému využití determinismu dochází po změně režimu, kdy osud či předurčení slouží jako alibi neschopnosti a rezignace (Aron, 2001: 118 – 126).

Aron pozoruje, že Marx hledal ve změnách ekonomiky vysvětlení pro sociální a politické změny. Podle Marxe jsou kapitalistické společnosti zatíženy základním rozporem, v jehož důsledku směřují k revolučnímu výbuchu, po kterém nastoupí socialistické zřízení v homogenní společnosti. Homogenita společnosti v socialistickém zřízení bude spočívat v její beztřídnosti. Marx tvrdí, že politická organizace směřuje ke svému zániku, protože stát sloužící jen k vykořisťování jedné třídy jinou zaknigne ve stejné době jako společenské třídy. Aron oponuje, že není možné tvrdit, že by ekonomické změny bezpodmínečně determinovaly společenskou strukturu nebo politickou organizaci (Aron, 1993: 16).

Aron upozorňuje na podobnost mezi marxismem s náboženstvím, jelikož marxismus plní ve společnosti řadu funkcí, které tradičně plnilo náboženství. V první řadě poskytuje globální všeobsažnou interpretaci světa, stejně jako „správný“ žebříček hodnot. Marxismus, srovnatelně s náboženstvím, ustavuje normy chování a jeho cílem je upevnit společnost. Kromě plnění některých obecných funkcí náboženství je pro marxismus charakteristická i řada prvků, u kterých můžeme pozorovat podobnost s křesťanstvím. Příkladem může být paralela mezi otroky a dělníky, obě tyto vrstvy jsou utlačovány. Otroci ve starověkém Římě otrokáři, dělníci v moderní společnosti kapitalisty. Na pomoc těmto utlačovaným nevyhnutelně přichází nějaká víra ve změnu. Může se jednat o komunistickou doktrínu či o křesťanskou víru, na jejichž základech je možné vystavět v případě křesťanství církve, v případě komunismu stranu. Aron podotýká, že společný rys křesťanství a komunismu je zřetelně vidět při výkonu moci, kdy je často užíváno násilí, přestože se obě „víry“ zaštiťují především dobrem lidu (Aron, 2001: 278 – 307).

Podle Arona marxismus počítá s tím, že lidstvo bude smířeno samo se sebou a překoná nerovnost i nespravedlnost. K tomu je ale třeba, aby definitivně zvítězilo nad přírodou, pokud tedy dostatečně využije zdroje, které naše planeta nabízí. Na základě tohoto způsobu uvažování by se dal marxismus chápat jako antináboženství, protože hlásá naplnění lidského poslání již na tomto světě. S tím korespondují i Marxovy myšlenky o konci náboženství a skoncování „náboženského odcizení“. Marx totiž tvrdil, že se člověk stane pánem svého konání a nalezne uspokojení ve skutečném lidském společenství. Jakmile ho dosáhne, nebude již mít potřebu realizovat předmět svých zklamanych tužeb v transcendentních představách. Aron ale podotýká, že už jen popřením náboženství a především popřením „onoho světa“ se marxismus stává náboženstvím, jež vrací na zemi naději, jaká byla dříve vzbuzována transcendentními vírami. Proto Aron navrhl, aby byla učení, jež nahrazují víru, nazývána „sekulárními náboženstvími“. Výrazným znakem těchto náboženství je spása lidstva, jež je umístěna v našem světě, ale až v daleké budoucnosti, kdy bude existovat nový společenský řád, který je v naší současnosti nutno vytvořit (Aron, 1996: 150).

Aron zmiňuje dva Marxovy „kardinální“ omyly. Za první z nich považoval Marxovu předpověď o soukromém vlastnictví. Marx tvrdil, že se ve zřízení soukromého vlastnictví a trhu výrazně zhorší životní podmínky mas. Zároveň předpovídal, že kapitalismus bude paralyzován rozpory a třídním bojem, aby nakonec zanikl. Aron v tomto případě jako argumentu využívá myšlenku Alexise de Tocquevilla. Režimy, jež se odvolávají na marxismus, Aron označuje za despotismy, přestože jsou, jak řekl Tocqueville, bez aristokracie a jejich zákony usilují o blahobyt mas. Aron navíc poukazuje na fakt, že na Západě stále přetrvává kapitalismus. Druhý omyl, který Aron Marxovi vytýká, je představován Marxovou vírou v radikální revoluci. Marx považoval tuto revoluci za jediný způsob, jakým lze osvobodit pracující, a to v dvojím smyslu. Revoluce zlepší jejich životní

úroveň a zároveň zvýší jejich účast na kolektivním životě. Další omyl nepřipisuje Aron samotnému Marxovi, ale marxistům. Ti podle něj špatně interpretovali Marxovu správnou kritiku. Marx kritizoval Tocquevillův názor, že k pocitu svobody stačí osobní svoboda a subjektivní politická práva. Při pohledu na sovětskou zkušenost pak Aron ukazuje, že „[...] sdružení výrobci pod vedením proletariátu přetvoření ve vládnoucí třídu, mohou být jednotlivci pocíťováni nikoli jako strůjci totálního osvobození, nýbrž jako ti, kdož jsou odpovědni za totální otroctví“ (Aron, 1992: 38 – 42).

Aron hodnotí i vliv Kapitálu coby základního díla marxismu. Uznává, že v Kapitálu je řada zásadních vědeckých tvrzení. Zároveň mu neupírá jeho monumentálnost. Přesto ale tvrdí, že vliv Kapitálu nezávisí na pravdivosti či nepravdivosti teorií, které jsou v něm uvedeny. Podle Arona je Kapitál zcela srozumitelný pouze odborníkům, nicméně ovlivnil statisíce lidí. Tito lidé přijali marxismus jako své vnitřní přesvědčení, protože „[...] se zdánlivou důsledností ospravedlňuje pocity, rozněčující socialistické masy: morální odsudek systému mezd, naděje, že kapitalismus svými cyklickými krizemi sám spěje ke své zhoubě, atd.“ (Aron, 1996: 152 – 153).

Podle Arona závisí volba nejvyššího cíle na úmyslech pozorovatele. Marxistu zajímá především ekonomický systém, o jehož změnu hodlá usilovat. Marxismus očekává, že změna ekonomického systému přinese naprostý zvrát v lidské existenci, a tudíž v ní, podle Arona, rád vidí konečný cíl vývoje všech společností. Hospodářská revoluce má přivodit revoluci totální. Právě tato myšlenka je jádrem marxismu, které dává tomuto sekulárnímu náboženství propagandistickou sílu. Aron podotýká, že marxismus se považuje za vědecký a silně se vymezuje vůči různým utopickým socialismům, které jsou podle něj jen výrazem tužeb postaveným proti stávajícím nespravedlnostem a nepořádkům. Aron si v této spojitosti klade otázku, na kterou si sám odpovídá: „[...] není

koneckonců vědecktější udělat radikální předěl mezi skutečnostmi a prioritami, než pod rouškou jakýchkoli širokých perspektiv hlásat, že jsou totožné? Věštění postupného úpadku kapitalismu a nástup kolektivního hospodaření vycházejí jistě z vědecké kritiky. Takovéto předbíhání událostem, jakkoli je velmi nejisté, v zásadě nepřesahuje pole poznání. [...] Avšak implicitní tvrzení, že z postkapitalistického hospodářství se zrodí rovnostářský lidský řád, přesahuje poznání a plyne z víry“ (Aron, 1996: 153 – 154).

Současně Aron poukazuje na skutečnost, že marxistické učení neobsahuje téměř nic přesného či určitého o tom, jak má vypadat socialistický hospodářský režim nebo jaká má být v socialismu politická moc. Politická praxe se tedy musela opřít jen o několik základních idejí, z nichž první a nejdůležitější předpokládá kolektivní vlastnictví výrobních prostředků. V reálné praxi tedy došlo k nastolení veřejného vlastnictví, a jak Aron dodává, také bylo zavedeno plánované hospodářství a „tápavé pokusy“ o zorganizování režimu ekonomického řízení. Tyto kroky byly zdůvodňovány odvoláním na Marxe, přestože ten nikdy neřekl, že by se ekonomika měla organizovat (Aron, 1993: 138).

Otázka politické moci byla pro převedení do praxe ještě složitější, jelikož marxismus nabízí pouze poučku o státě coby nástroji vykořisťování. Co se očekávání od budoucího politického uspořádání týče, je marxismus velice nekonkrétní a v některých ohledech anarchistický. Marx mluví pouze o tom, že jakmile přestanou existovat společenské třídy, přestane existovat stát. Aron dodává, že Marx ve dvou svých textech použil výraz diktatura proletariátu, který se týká přechodného období výstavby socialismu. Podle Arona je možná dvojí interpretace tohoto pojmu. V prvním případě by diktatura proletariátu měla podobu Pařížské komuny z roku 1871, ve druhém by byla absolutní, centralizovanou mocí jakobínského typu. Praktické řešení politického uspořádání našli v realitě bolševici, kteří označili bolševickou stranu za

představitelku zájmu proletariátu uskutečňující marxistickou ideu. Díky tomuto postavení disponuje bolševická strana neomezenou mocí. Monopol strany je ideologicky zdůvodněn tím, že strana, která vyjadřuje zájmy proletariátu, má v rukou veškerou moc, dokud nebude dokončen přechod mezi kapitalismem a socialismem (Aron, 1993: 139).

Raymond Aron považuje marxismus mezi všemi sekulárními náboženstvími za to, které zůstalo nejvíce racionálním. Socialismus zpracoval víru rozumovými pojmy a dále ji pěstuje, přičemž se nesnaží nezakrytě využívat slepých vášní. Socialismus se spíše snaží objasňovat legitimní vzpoury, očekává spásu jakožto vyústění rozumově poznatelných dějin a vůle lidí vyzbrojených vědomostmi a ovládajících přírodu. Aron dodává, že v období svého největšího rozmachu vzbuzoval marxismus neopodstatněné zanícení, a to ve světě, který byl zasvěcen bohatství, pohodlí, ziskuchtivosti, atd. Na počátku století byl socialismus, podle Arona, nejsilnějším sekulárním náboženstvím. Měl úctyhodný zástup „věřících“, který čítal miliony lidí ze všech zemí světa (Aron, 1996: 154 – 155).

3 ČESKÁ REFLEXE RAYMONDA ARONA

3.1 Aron a hodnotová neutralita, multioborovost (politická filosofie, sociologie politiky, historiografie, ekonomie atd.)

Milan Drápala považuje Raymonda Arona za ukázkového moderního intelektuála. Takového, jakým byl například Émile Zola. Tito intelektuálové se podle jeho názoru objevili na konci 19. století, kdy se začali angažovat ve veřejném životě. Pro řadu těchto intelektuálů, především pak levicových, platilo, že k působení na prestižních školách patří i zastávání „problematických“ názorů (Drápala, 2004: 10).

Drápalova srovnání Arona a Sartra vychází lépe Aron, a to přestože se jmenovaní znali od dětství, začínali stejně a oba se nakonec angažovali v politice. Podle Drápaly představovali opačné strany jedné mince. Sartre ztratil svůj kredit, když uzpůsoboval pravdu politickým zájmům. Aron nepodleh, vždy dokázal odhalit ideologii a sám se jí nenechal ovlivnit (Drápala, 2004: 10).

Ve srovnání s Aronem pak v české historii nemáme mnoho příležitostí najít vůdčí intelektuály. Podle Drápaly by se za jednoho z nich dal považovat Masaryk, když se zapojil do Hilsnerovy aféry, ale v pozdější době, konkrétně po roce 1948, podle Drápaly intelektuálové u nás v postatě vymizeli. V dnešní době by se pak intelektuál Aronova ražení stěží prosadil, protože doba nepřeje tomuto druhu individualit. Za posledního z nich považuje Drápala Solženicyna. V současnosti také v řadě případů přebírají roli intelektuálů publicisté, kteří nemají mnoho možností se individuálně prosadit, protože spousta jejich práce je ukrytá v práci redakce jako celku (Drápala, 2004: 10).

Pavel Kosatík považuje Raymonda Arona za jednu z nejsilnějších francouzských osobností a dodává, že Aron je v mnoha směrech unikátní.

V hodnocení dějin a událostí měl téměř vždy pravdu, která se ale paradoxně často obracela proti němu samému a jeho tvorbě. Zastával jedinečné názory na soudobé problémy, zůstával sám sebou a byl provázen nepochopením. Konečného uznání a přijetí se mu od veřejnosti dostalo až po vydání knihy Raymond Aron Angažovaný pozorovatel, jež obrátila pozornost čtenářů od politických událostí přímo k osobě samotného autora. Rozhovor se dvěma mladými publicisty, které Aron často obviňoval z nechápavosti či úmyslného překrucování jeho slov, mu nakonec přinesla satisfakci (Kosatík, 2004: 10).

Aronova jedinečnost spočívala v jeho odvaze, jež mu dovolila držet se svého přesvědčení a zastávat názor často zcela odlišný od většinového. Podle Kosatíka osciluje Aronova tvorba žánrově mezi filozofií, politologií a publicistikou s jedinečnou metodou tvorby svého mínění ohledně jednotlivých událostí a situací. Aron se totiž vždy snažil psát tak, aby se podle názorů, jež ve svých pracích vyslovil, dalo bez obav zodpovědně jednat. Proto používal empatii a ptal se sám sebe: „Kdybych byl na místě pana ministra, co bych udělal?“ Tato tázání mu přinesla řadu odpovědí, jež mu ve Francii rozhodně nepřinesly přízeň. Nejhorší vlny nevole autora postihla po vydání knihy Opium intelektuálů, kde se rozhodl tvrdit, že lidé se podřídí totalitě proto, že jim dává návod na život. Negativních reakcí se Aron dočkal také kvůli své kritice studentských bouří a kvůli stykům s de Gaullem (Kosatík, 2004: 10).

Pavel Kostaík si myslí, že Aron byl předurčen k akademické kariéře, přestože velkou část svého života strávil jako publicista. K této kariéře měl sám Aron rozporuplný vztah, na jedné straně ho tato práce přitahovala, na druhé straně k ní měl odpor. Ačkoli totiž mohou být publicisté inteligentnější, než leckterý univerzitní profesor, mají sklony uvíznout v „pasti lehkosti,“ otupět pro podstatné a komentovat jen dílčí události (Kosatík, 2004: 10).

Daniel Kunštát považuje za Aronův úděl celkově problematické, interpretační zamyšlení nad 20. stoletím z hlediska filosofie a sociologie. Svým dílem se Aron pokusil postihnout všechny sféry, z nichž se skládá moderní společnost, a to v soustavné konfrontaci s těmi největšími autory minulosti, jakými jsou Montesquie, Weber, Marx, Tocqueville, Comte, či Machiavelli. Pro naplnění tohoto záměru měl Aron vynikající předpoklady, které spočívaly v širokém výčtu jeho profesí. Kunštát dodává, že žádný výčet Aronových „povolání“ nemůže být přesný, ačkoli v příručkách bývá nejčastěji označován jako renomovaný sociolog. Podle autora je třeba nepřehlédnout fakt, že Aron byl také veteránem liberalismu, politickým komentátorem a filosofem (Kunštát, 2005: 395 – 340).

K osobě Arona Kunštát dodává, že byl dokonale laicizovaným Židem, který si až za doby svého působení v Německu poprvé uvědomil vlastní židovství. Kromě toho Kunštát poukazuje na fakt, že Aron byl nonkonformním solitérem a dalo by se tvrdit, že až destruktivním a anarchickým živlem. Z toho vyplývá skutečnost, že jen malé množství jeho knih a článků se neseťkalo buď s ostrým nesouhlasem, nebo přímo odsouzením. Kunštát přesto považuje Arona za svrchovaného zoonu politikona „se schopností nesamozřejmě promýšlet strukturální změny moderní civilizace a různá pojetí svobody“ (Kunštát, 2005: 395 – 340). Aron byl ale velice skromný, nezastíral, že podává jen jeden ze všech možných pohledů na dějiny. Z této skromnosti pak vycházejí dva důležité rysy jeho díla, a to důsledný skepticismus vůči ideologiím a zároveň velmi důsledný racionalismus, který uplatňoval při výkladu (Kunštát, 2005: 395 – 340).

Aron byl vybaven intelektuální a mravní poctivostí, je pro něj příznačné hluboké poznání a vědomí celkové podmíněnosti všeho lidského chování a právě tyto předpoklady mu umožnily odolat veškerým ideologickým svodům dvacátého století. Kunštát považuje Arona za diagnostika společnosti, který vysvětloval realitu a jež si zaslouží obdiv,

především za svou prozíravost, důslednost a odvahu, s níž si stál za svými názory i v době, kdy byla kritika levice považována za zpátečnictví. Dech beroucí je i v dnešní době Aronova „trojjedinost analytika, vykladače a aktéra“ s jeho obrovským záběrem (Kunštát, 2005: 395 – 340).

Pečinka, Bohumil: „Aron kritizoval pokoutní federalismus...“, tvrdí Miroslav Novák o slavném politickém mysliteli Raymondovi Aronovi, o němž nedávno vydal knihu s názvem Mezi demokracií a totalitarismem (Novák; Pečinka, 2008: 18 – 21). Tento článek je rozhovorem publicisty Bohumila Pečinky s Miroslavem Novákem, který se v českém prostředí věnuje studiu díla Raymonda Arona asi nejaktivněji. Novák se s Aronovým dílem seznámil v době svého studia sociologie na UK, kdy četl v originále díla západních autorů, kteří obvykle zklamali svým nepochopením komunistického režimu. Aronovo dílo dokazovalo, že autor tomuto tématu rozumí. Aron se vyznačoval dobrou znalostí díla Karla Marxe, ale zároveň se nenechal strhnout vlivem marxistické teorie. Dokázal tak najít odlišné odpovědi na stejné otázky, jež si kladl Marx, a pomoci tak několika generacím sociologů (Novák; Pečinka, 2008: 18 – 21).

Novák aktivně sledoval dílo Raymonda Arona, jak jeho články v deníku L'Express, tak i Aronovu bohatou publikační činnost. Aronovu kritiku leninské teorie imperialismu v knize Obhajoba dekadentní Evropy považuje Novák za „skvělou“. V roli publicisty pak na Aronovi obdivuje fakt, že byl realistou i v době, kdy se většina francouzských intelektuálů tímto rysem nevyznačovala. Zdůrazňuje taktéž Aronův hospodářský rozhled, který považuje za ojedinělý. Novák upozorňuje na vývoj, kterým Aron během svého života prošel a který měl nepochybně vliv na jeho život i dílo (Novák; Pečinka, 2008: 18 – 21).

Jan Zrzavý nazývá ve svém článku Raymonda Arona „duchovně energickým člověkem“ a vysvětluje, že takovéto typy lidí se ve 20. století vyčleňují z převládající intelektuální skupiny. Za svoji odlišnost pak musí zaplatit, obvykle samotou, kritikou a posměchem od těch, kteří jsou

začlenění do hlavního soudobého proudu. Častou cenou za jinakost představuje také omezenou nebo ztracenou možnost publikovat. Být duchovně energickým člověkem ale přináší i určité klady, hlavním a největším z nich je „věčnost díla“ a jeho přetrvávající poselství. Raymond Aron si toto označení vysloužil díky tomu, že nepodlehł nátlaku levicových intelektuálů, kteří, pocházející ze západu, kritizovali tamější demokracii a přehlíželi zločiny, jež byly páčány na východě. Nenechal se ovlivnit a podrobil činy, k nimž docházelo ve jménu „správného učení“, objektivní analýze. Z několika polemických článků řešících tuto problematiku později vznikla kniha *Opium intelektuálů*, jež ve svém názvu parafrázuje Marxovo chápání náboženství jako opia lidstva, aby poukázala na fakt, že marxistická ideologie se stala opiem západních intelektuálů (Zrzavý, 2002: 1 – 2).

Aron je autorem závažných děl z širokého spektra zahrnujícího filosofii dějin, politickou filosofii, sociologii, dějiny sociologie, brilantní analytické studie, úvahy věnované demokracii a totalitarismu, řadu rozborů domácí francouzské situace a světové situace v proměnách 20. století (Horák, 2005: 163 – 166).

Aron se jeví jako moralista a skeptik zároveň. V doktorské práci vyvrátil myšlenku morálního pokroku lidstva a možnost objektivní poznatelnosti dějin, čímž pobouřil své učitele. Historické události považoval za dílo individuální a kolektivní lidské vůle, právě takto se podle něj projevuje specifčnost lidských dějin. Patřil k velké myslitelské generaci, podílel se na proměně evropského intelektuálního světa a společnosti 20. století. Jasnözřivý jako málokdo z jeho generačních druhů (Horák, 2005: 163 – 166).

Aron se sám považoval podle řady svých prohlášení v první řadě za sociologa a publicistu. S ohledem na český překlad *Historie XX. století* došel Bradáč k přesvědčení, že se jedná také o velmi zdatného

historiografa, a to především v období posledních sta let vývoje v Evropě. Aron byl výjimečný svým přístupem k historii, kdy se snažil vyvrátit fatalistické předsudky historiků tvrzením, že v historii je třeba počítat i s „kdyby“. Zároveň Aron odmítal roli neomylného proroka, jelikož si byl vědom faktu, že události, o nichž píše, jsou dosud neukončené. Proto neustále zvažoval pravděpodobnost různých alternativ, které se nabízely, a hledal analogie z minulosti, ze kterých se snažil poučit. Zároveň se snažil odhalit i paralely v dějinách jiných států (Bradáč, 2000: 9).

Přibáň ve své kritice knihy *Demokracie a totalitarismus* poukazuje na fakt, že Aron reflektuje charakteristické rysy moderních politických režimů. Ve svém díle zároveň srovnává dva protikladné způsoby vykonávání moci, jimiž jsou ústavně pluralitní a partajně autoritářský. Aronovy studie jsou podle autora sociologicko – politické s charakteristickým rysem v podobě nehodnotící analýzy moderní politiky. Za významné považuje i Aronovy závěrečné soudy, které jsou kultivovanými a původními syntézami nejen představ o lidu jako univerzálním zdroji legitimacy, ale také vyjádřením přesvědčení, že profesní, politické a intelektuální elity jsou nezbytné. Autor se pozastavuje nad Aronovou akcentací praktikování svobody jako sociální mobility a nároky na odměnu za sociální úsilí. Pokud se k vymezení svobody přidají prvky jako rovnost před zákonem, autonomie vlastního názoru a možnost účastnit se na veřejných záležitostech, nedojde k oslabení legitimacy a narušení stability ústavně pluralitních režimů (Přibáň, 1993: 23).

Nekvapil představuje dělení Aronova díla do čtyř hlavních kategorií podle jeho žáka Pierra Hessnera. Do první kategorie jsou zařazeny studie o německé sociologii, do druhé studie o průmyslové společnosti, třetí část tvorby zahrnuje studie o mezinárodních vztazích a poslední čtvrtou část tvoří studie o politických ideologiích. Jak sám Nekvapil dodává, český čtenář má možnost setkat se především s díly z posledních dvou jmenovaných oborů. Do třetí a čtvrté kategorie řadí dosud nejobsáhlejší

Aronovo dílo vydané u nás, Historii XX. století. Do čtvrté pak vedle Opia intelektuálů řadí i Esej o svobodách a Demokracii a totalitarismus. Nekvapil zároveň poukazuje na fakt, že řada i v současnosti inspirativních esejí o moderní společnosti stále čeká na své české vydání a jako příklad uvádí Dix – huit leçons sur la société industrielle či Les Désillusions du progrès (Nekvapil, 2001: 36).

Jiří Přibáň řadí Arona k nezpochybnitelně největším osobnostem ve vývoji sociologického myšlení minulých let a považuje jeho dílo za ojedinělé a výjimečné. Ojedinělost Aronova díla spatřuje ve způsobu jeho sociologického zkoumání, které je inspirováno německou sociologickou tradicí, ale je uvedeno do zcela odlišného intelektuálního světa francouzských vědců, kteří převážně čerpali z děl francouzských klasiků. Z těchto základů vycházejí základní rysy Aronova díla, především jeho snaha o metodologickou jasnost a přesnost. Tyto konkrétní rysy Aron podporuje konstrukcí ideálních typů jako východiska sociologického pochopení. Kromě vlivu německé sociologie byl Aron ve svých sociologických úvahách velmi ovlivněn myšlenkami Augusta Comta a Alexise de Tocquevilla. Především Tocquevillovy názory na svobodu a demokracii jsou v mnoha případech výchozími inspiračními vlivy Aronových studií v oblasti sociologie politiky (Přibáň, 1992: 18).

Přibáň považuje Arona za typ myslitele a sociologa, který nikdy nepropadl zjednodušujícím ideologickým schématům, přestože se pohyboval již ve velmi nebezpečné rovině politického dění a teorií. Aron se vždy snažil o realistický a faktografický pohled. Zároveň ale formuloval i své představy o náležitém uspořádání politického systému v moderních demokraciích. Aron tak byl například schopen hovořit o soudobých západoevropských společnostech s metodologickým odstupem a zároveň se zaujetím pro základní hodnoty těchto společností, především pro svobodu, rovnost a demokracii (Přibáň, 1992: 18).

Miroslav Novák považuje Raymonda Arona za významného „politického sociologa, teoretika mezinárodních vztahů, filosofa dějin, esejistu a politického komentátora“ (Novák, 2005: 801). Aron se odmítl podřídit politické sociálnímu, přičemž hlásal „primát politiky“. Díky tomuto Aronovu přístupu jej můžeme zařadit jako klasického představitele „sociologie politiky“, z čehož plyne jeho odpor k Durkheimovu sociologismu a spřízněnost s Tocquevillem a Montesquiem, kteří také hlásali autonomii politické oblasti (Novák, 2005: 801 – 802).

3.2 Aronovo postupné „mizení“ z učebnic a z vědy obecně

Hned v úvodu své práce Skovajsa píše, že Raymond Aron stále čeká na to, kdy bude jeho význam pro rozvoj sociálních věd doceněn. Nejedná se samozřejmě jen o sociologii, ale i o politologii a filosofii. Problémem ale je, že Aronův vliv posledních několik desetiletí slábne a vytrácí se jak ve světě, tak v jeho rodné Francii. Dozvuky Aronova díla zůstávají v současnosti aktuální převážně v díle jeho přímých žáků a pokračovatelů. Problematika poklesu významu Raymonda Arona ale nespočívá pouze v úbytku následovníků jeho odkazu. V případě tohoto muže se setkáváme s jevem, který nemůžeme pozorovat u žádného jiného intelektuála jeho formátu. Raymond Aron mizí z učebnic, a to dokonce i z přehledů sociálních a společenských věd 20. století, které obvykle dbají na reprezentativnost. Nebývá ovšem opomíjen jen ve všeobecných přehledech, ale také v publikacích zaměřených na oblasti, kterými se Aron systematicky zabýval. Skovajsa si tak ve svém článku pokládá otázky, zda je tato ignorace způsobena odsouzením Aronova díla a z jakých důvodů k ní dochází. Na základě těchto otázek si klade za cíl objasnit důvody, které stojí za dnešním nezájmem sociálních věd o dílo Raymonda Arona. Zároveň chce ukázat, které součásti jeho myšlení jsou aktuální i v dnešní době navzdory uplynulému času (Skovajsa, 2005: 841 – 842).

Miloslav Petrušek považuje Raymonda Arona za „osobnost, která spoluurčovala duchovní, kulturní, intelektuální a politickou tvárnost Francie po několik desetiletí 20. století [...]“ (Petrušek, 2005: 777). Ve svém článku také upozorňuje na fakt, že tato význačná osobnost téměř vymizela z učebnic i příruček sociologie stejně jako z politické vědy a v historických publikacích se obvykle objevuje jako marginálie. V některých případech se může zdát, že Raymond Aron je vnímán jako cosi zvláště nezařaditelného, možná až obtěžujícího. Ještě v syntetické čtyřsvazkové práci o politologii *Traité de science politique* od M. Grawitz a J. Lecy vydané v roce 1985 je zdůrazněno, že Aron měl zásadní význam ve vymezení vztahů mezi politickou teorií, filosofií, politickou filosofií a ekonomii. Zároveň práce z roku 1985 zmiňuje Aronovu práci ve významném odborném tisku ve Francii, kde spolupracoval s osobnostmi, jako byli Berlin, Popper, Habermas, Rawls, Sartori i Walzer. Někteří z těchto politologů byli teprve nastupující generací (Petrušek, 2005: 777 – 778).

Aronův význam je nezanedbatelný, při pohledu na jeho příspěvek k rozvoji politické teorie můžeme zmínit například základní formulaci teorie totalitarismu, rozvinutí teorie závislosti nebo rozvoj obecné teorie mezinárodních vztahů. Přesto se zdá, že v rámci Francie opakovaně vyvstává otázka, co s Aronem? Na tuto otázku asi nejlépe odpověděli J. – P. Durand a R. Weil, kteří napsali, že v rámci Francie lze celé politické dílo Raymonda Arona shrnout jako kritiku marxistického pojetí společnosti a obhajoby pluralistického pojetí politiky. Petrušek uznává, že s ohledem na takové shrnutí, je to „věru málo“ (Petrušek, 2005: 778). A tedy není divu, že v roce 2000 Aron nefiguruje už ani v reprezentativní francouzské monografii o francouzské sociologii (Petrušek, 2005: 778).

Velmi často je veden spor, zda byl Aron více politologem, nebo sociologem, a do kterého oboru zařadit jeho dílo. Došlo dokonce ke zpochybnění „vědeckosti“ Aronova díla, a to čtyřmi argumenty. Aron nikdy

nezaložil vlastní školu, nepatřil k žádnému dominantnímu paradigmatu, a přestože vytvořil několik teoretických koncepcí, nikdy se nepokusil vytvořit vlastní paradigma. Druhý argument je spojován s kvantitativním těžištěm Aronovy práce, které jednoznačně leží v žurnalistice, a námitky ohledně žurnalistického stylu psaní jsou vznášeny i u Aronových odborných textů (až na několik výjimek). Aron se také často zabývá filosofií dějin, která je dnes považována za antikvovanou. Posledním argumentem proti vědeckosti Aronovy práce je jeho zacházení se standardní sociologickou metodologií. Aron se prakticky nezabýval vlastním empirickým výzkumem a empirická data využíval ve svých pracích jen sporadicky. Přes všechny tyto argumenty považuje Petrusek Arona za jednoho z největších sociologů 20. století, o kterém říká, že byl „francouzským racionalistou vzdělaným německou duchovédou a poučeným politickými kataklyzmaty a ekonomicko – technologickým vývojem moderních společností se všemi jeho důsledky“ (Petrusek, 2005: 781 – 782).

Proces mizení Raymonda Arona ze společenskovedních učebnic si Skovajsa oproti Petruskovi vysvětluje souhrou šesti důvodů, které dohromady celou situaci osvětlují. Jak Skovajsa uvádí, jádrem kritiky Arona, ze kterého vyplývá vše ostatní, se jeví zhodnocení Urse Luterbachera v časopise *International Studies Quarterly*. Zde Luterbacher píše, že Aronův styl vědecké práce není na výši jeho doby. Skovajsa z této kritiky vyvozuje všech šest svých vysvětlujících důvodů. Prvním z nich je Aronova chybějící vůle k vytvoření vlastního systému. Aron se nikdy nepokoušel založit vlastní školu či vytvořit vlastní koncepci. Obvykle se spíše zaobíral kritickým uchopením a analýzou koncepcí vytvořených jinými. Druhým důvodem, jenž vychází z důvodu prvního, je podle Skovajsy Aronova preference jednotlivostí. Přestože Aron nikdy nevytvořil vlastní systém, z jeho děl můžeme čerpat řadu originálních teorií. Jedná se ovšem vždy pouze o dílčí koncepty, jejichž příkladem mohou být Aronovy teorie industriální společnosti, totalitarismu či řetězové války.

Podle Skovajsy je v současných společenských vědách poptávka po tzv. *grand theory*, což je důvodem malého zájmu o Arona, který vytvářel pouze malé teorie, které byl navíc ochoten případně podrobit revizi. Významným prvkem v tomto ohledu je i fakt, že se Aron, jak sám přiznal, rád věnoval zkoumání historických jevů, které byly něčím jedinečné a neopakovatelné. Z tohoto hlediska je pak pochopitelné, že se Aron vyhýbal systematickosti a schematickosti (Skovajsa, 2005: 842 – 844).

Kunštát připouští, že Aron nevytvořil žádný ucelený sociologický ani filozofický systém, také se nepokoušel sofistkovat pojmy. Přesto oceňuje skutečnost, že jeho práce spočívala ve vědecky poučených, mimořádně kvalifikovaných reakcích na aktuální otázky doby, ve které žil. Tyto reakce byly jak na vysoce obecné, tak na analyticky konkrétní úrovni, ale Aron se nikdy nenechal strhnout ke spekulativnímu prognózování (Kunštát, 2005: 395 – 340).

Petrusek současně dodává, že ačkoli Aron nenabídl žádný vlastní ucelený systém, nemůžeme si bez jeho přispění představit řadu „*grand theories*“, jakou je dozajista promyšlená, silně diferencovaná a nefrázovitá teorie totalitarismu, či teorie industriální společnosti. Bez Arona by také nikdy nebyla do Francie přivedena filosofie dějin a Francouzi by se ke studiu Webera dostávali až dnes. Podle Petruska je Aron velkým solitérem, což dokazuje i fakt, že nemá jmenovité následovníky. Za Aronova následovníka tak můžeme považovat každého, kdo se na vysoké intelektuální a kulturní úrovni zabývá „velkými otázkami naší doby“ (Petrusek, 2005: 783 – 784).

Třetím důvodem, kterým Skovajsa vysvětluje, proč je dnes Aron opomíjen, je jeho nedostatečný zájem o původní empirický výzkum. Je patrné, že Aron se samozřejmě empirickému zkoumání věnoval, ale obvykle pouze ve formě studia historických dokumentů. O vlastní empirický výzkum projevoval Aron přímo nezájem a kvantitativní data využíval zcela sporadicky. Tomuto druhu zkoumání nepřikládal primární

důležitost ve vztahu ke své práci. Tento fakt by se dal vysvětlit Aronovým historicko – filozofickým vzděláním a typem problémů, kterými se zabýval. Čtvrtým z důvodů, které Skovajsa předkládá, je změněná historická perspektiva Aronova díla. Tento argument by se dal rozdělit na dvě části. První z nich si všímá autorů, ze kterých Aron čerpal, a kteří jej formovali. V dnešní době se jedná o autory, kteří jsou obvykle zařazováni především do dějin sociálních věd. Druhou část argumentu pak představují samotná Aronova díla, která ve své době vyznívala značně radikálně, nicméně v současnosti jako by z nich tato radikálnost „vyvanula“. Skovajsa jako příklad uvádí Aronovu disertační práci o filosofii dějin, která byla ve své době velice odvážnou polemikou s „pozitivistickým establishmentem,“ ale později se stala, ve srovnání s poststrukturalismem, pouze umírněnou historickou epistemologií (Skovajsa, 2005: 845 – 846).

Výraznou charakteristikou Raymonda Arona jako vědce je také jeho „antispecialismus.“ Aron totiž nebyl zaměřen pouze na jeden obor, jak je tomu běžné dnes, naopak se věnoval řadě oborů najednou, aniž by byl úzce specializován. Mezi sféry jeho zájmu patřily politologie, historie, sociologie, filosofie, mezinárodní vztahy a také ekonomie, která by neměla zůstat opomenuta. S ohledem na všechny tyto obory je zjevné, že jen málokterého vědce je tak obtížné zařadit jako Arona. V dnešní době úzké specializace nejen na jednu disciplínu, ale i v rámci této disciplíny, je tento přístup jen velmi těžce pochopitelný (Skovajsa, 2005: 846).

Posledním důvodem poklesu významu děl Raymonda Arona je podle názoru Marka Skovajsy „dobová vázanost konkrétních politických analýz.“ Aron byl vedle své akademické kariéry významným publicistou. Této profesi se velmi aktivně věnoval a sám uznával, že ho v mnoha případech okrádala o čas a energii, kterých se mu posléze nedostávalo pro dokončení projektů, které si vytyčil jako vědec (Skovajsa, 2005: 846 – 847).

Aron je známý díky činnosti, jež spojovala jeho činnost vědce s jeho činností angažovaného pozorovatele. V postkomunistických zemích jeho popularita vyplývá z velmi důsledné a na hlubokých znalostech založené polemiky s marxismem a v menší míře i s nacismem. Čteny a zkoumány jsou i jeho komentáře a analýzy francouzské domácí i zahraniční politiky. Jednou však všechny analýzy, ať jsou sebevystižnější, přijdou o svou aktuálnost (Skovajsa, 2005: 847).

Oproti předchozímu argumentu se Jan Zrzavý nedomnívá, že by byla Aronova tvorba v dnešní době neaktuální, vidí v ní totiž především práci o ideologii, která nevymizela ani v současnosti. Pokud budeme chápat ideologii tak, jak ji chápal Raymond Aron, tedy jako „vědomí zaplavené afektem“, zjistíme, že se s ideologií setkáváme dnes a denně, nejvíce pak na přelomu roku, kdy dochází k bilancování. Z tohoto důvodu je Aronova kniha věčně živá a jednou z jejích největších předností je autorovo umění vyjádřit složité věci jednoduše. Ve své knize Aron odhaluje ideologické intelektuály s vědomím zaplaveným afektem, s jejich snahou vše komentovat a neochotou přijmout zodpovědnost za vyřčené. Tito intelektuálové nejsou schopni ani ochotni uznat svou chybu, a proto se s hněvem obrací proti svým protivníkům, kteří nesympatizovali s jejich hloupostí. V závěru autor dodává, že vzhledem k tomu, že se mnozí čeští intelektuálové v knize poznali, setkala se kniha v době svého českého vydání s nepřízní (Zrzavý, 2002: 1 – 2).

Petr Horák upozorňuje na fakt, že české vydání *Opia* intelektuálů dělí od prvního francouzského téměř půl století. Tuto dobu považuje za dostatečně dlouhou k ověření hodnoty díla, dokonce i tak významného autora, jakým je Aron. Ani čas neubral knize na zajímavosti, pronikavosti, ani na platnosti zásadních teoretických postulátů. Pozoruhodná jasnozřivost Aronových dobových politických analýz – víra v hodnotu liberální demokracie byla potvrzena pádem sovětského bloku, a to takovým způsobem, jaký snad ani on sám nečekal, a to ani na sklonku

života. Při pohledu na knihu je třeba si uvědomit, že byla napsána v době, kdy byla Francie čtvrtou republikou a ne pátou, že měl Aron rozporuplný vztah k de Gaullovi a že Evropské společenství uhlí a oceli bylo v plenkách. Také se dalo očekávat, že po probíhající dekolonizaci přijde vzestup tzv. zemí třetího světa, o které pak oba společensko – politické bloky svedou zápas ideologický. Je třeba zůstat imunní vůči současné ideologii, tak jako zůstal Aron ve své době. Jak napsal v Opiu intelektuálů: mají-li fanatismu zabránit skeptikové, přejme si, aby jich bylo co nejvíce (Horák, 2001: 681 – 689).

Aron byl v mnoha ohledech relativistou, především ve svém názoru na historické a sociologické poznání, která jsou podle jeho názoru závislá na základních hodnotových volbách. Je tedy vyloučena možnost objektivity v přísném slova smyslu. Z tohoto důvodu Aron kritizuje myšlenku univerzálních lidských dějin, stejně jako snahu o jejich periodizaci pomocí jednoduchých schémat, jak se o to pokoušel například Comte. Aron tvrdí, že každá sociologie, která se pokouší o nalezení jednotného principu sociálního vývoje, se nepozorovaně mění ve filozofii, protože k tomuto principu musí dojít cestou nadempirických předpokladů (Skovajsa, 2005: 850).

Zároveň Aron zdůrazňuje hodnotový pluralismus, který se v různých částech světa liší, čímž je vyloučena možnost globální interpretace dějin. Hodnotový pluralismus má tři přímé důsledky. Prvním je absence jednotného cíle dějin, z čehož vyplývá nemožnost ideje pokroku. Dalším je rozpad dějin na jednotlivé kulturní okruhy. Nejvýznamnějším je změna pohledu na dějiny jako na vývoj s určitými zákonitostmi, což Aron odmítá. Dějiny prezentuje jako pouhé dění bez smyslu a cíle. Aron kritizoval historický rozum a možnost kauzálního poznání dějin. Poukazuje přitom na fakt, že kauzalita je vnitřně omezována fragmentárností, hypotetičností atd. Navíc – pokud chceme kauzálně vysvětlit určitý kulturní nebo dějinný útvar jako celek, nebude nám stačit striktně vědecká kauzální analýza, ale

bude třeba si vypomoci filosofií. Zvnějšku je pak poznání dějin omezeno nutností porozumět aktérům zkoumaných událostí, ale lidské porozumění jiné individualitě není nikdy objektivní (Skovajsa, 2005: 850 – 854).

Aron zároveň tvrdí, že při zkoumání společnosti není sociolog nikdy pouhým sociologem. Podle Arona v tomto případě sociolog splývá s filosofem, historikem nebo se stává oběma najednou. Filosof může určit cíl, k němuž by mělo lidstvo dojít, ale bez sociologických znalostí pravděpodobně nebude vědět, jak tohoto cíle dosáhnout. Sociolog má na druhou stranu všechny znalosti a měl by být objektivní, ale nemůže se vyhnout tomu, aby činil hodnotové soudy. Ve chvíli, kdy sociolog provede hodnotový soud, bere na sebe břemeno filosofa. V tomto případě je pak důležité, aby sociolog své hodnotové soudy explicitně vyjádřil a pochopil, jaký vliv mají na jeho poznání. Stejný sociolog se poté stává i historikem, a to v případě, kdy se začne zajímat o jednotlivé události a činy aktérů, protože právě zájmem o jednotlivosti se vyznačuje historik (Skovajsa, 2005: 855 – 859).

Zcela v rozporu s několika předchozími články Václav Nekvapil poukazuje na to, že jen málokterý z moderních francouzských myslitelů je u nás poslední dobou tak dobře znám a tak často citován jako Raymond Aron. Nekvapil oceňuje především Aronův „otevřený styl“ a nepředpojatý a logický způsob jeho argumentace. Specifikem Aronovy argumentace je, že dokáže přistoupit na argumenty svého oponenta, aby je zpochybnil nebo vyvrátil na základě premis humanity a zdravého rozumu. Dalo by se usuzovat, že Aron byl střídavý racionalista bez pochopení pro vznešené ideály, které jsou tak typické pro francouzskou politickou kulturu. Ale Aron z toho prostředí pochází, ideály zná a dokáže je politologicky a sociologicky analyzovat. Zároveň umí vysvětlit, co je na nich pro mnohé lidi tak přitažlivého neodolatelného. Aron poukazuje na fakt, že lidé, kteří těmto ideálům často nekriticky podléhají, ačkoli mají intelektuální

schopnosti jejich faleš odhalit, jsou především intelektuálové (Nekvapil, 2001: 36).

3.3 Aronův postoj k ideologiím

Radek Soběhart považuje Arona za jednoho z předních zastánců teorie totalitarismu. Aron poukazuje na vznik a působení mýtu levice, revoluce i proletariátu jako na základy marxismu. Proto tento mýtus analyzuje, aby ukázal na ideologické slabiny a omyly komunismu. Za touto kritikou autor spatřuje Aronovu nedůvěru ke všemu, co se samo zaštiťuje vizemi pokroku, věčnosti, lepší budoucnosti a vyšších morálních hodnot. Aron se jako politolog silně bránil definování levice a pravice, což vysvětloval pohledem do historie, který vyvrací jednoznačnost těchto pojmů a neměnnost jejich obsahu (Soběhart, 2001: 285 – 286).

Bradáč považuje Arona v první řadě za analytika, který se řídil zásadovým kritickým postojem, a to především vůči všem zkompromitovaným ideologiím 20. století. Mezi tyto ideologie je kromě fašismu a komunismu třeba řadit i velmocenský hegemonismus, nacionalismus, či kolonialismus. Aronovou devizou byl v tomto ohledu smysl pro detail, který mu pomohl koncentrovat vědecké zájmy na příčiny, souvislosti a alternativy různých dějů a měnící se morální hodnoty. Aron byl vždy fascinován paradoxními rozdíly, které bylo často možno vidět mezi deklarovanými ideologickými záměry a důsledky jejich uplatnění pro praktický život obyvatel (Bradáč, 2000: 9).

Autor vidí Arona jako „angažovaného pozorovatele“, který navzdory dobovým okolnostem velmi pregnantně a kriticky reflektuje tehdejší politickou i ekonomickou situaci na světě. Za ideové protivníky označuje Maurice Merleau – Pontyho a Jean – Paula Sartra, kteří zastávali teorii o neomylnosti a konečné pravdě marxismu, jež mohla v jejich očích omluvit šokující zprávy pomalu prosakující do Francie z východního bloku (Soběhart, 2001: 285 – 286).

Na počátku jeho kariéry byla Aronovi bližší politická filosofie, ale s postupem času se začal orientovat spíše na politickou sociologii. K tomuto přechodu začalo docházet na počátku 50. let, kdy Aron přednášel na Ecole nationale d'administration soubor přednášek, ve kterých se snaží sociologicky odpovědět na otázky, které klade politická filosofie. Mostem mezi klasickou politickou filozofií a moderní politickou sociologií je podle Arona primát politiky (Novák, 2005: 803). Primát politiky vychází z klasického filosofického myšlení a Aron jej dále zdůvodňuje argumenty získanými ze zkoumání industriálních společností 20. století. Zatímco Marx vysvětloval transformaci sociální struktury i politických poměrů rozvojem výrobních sil a odpovídajících výrobních vztahů, Aron naopak vidí primát politiky paradoxně v režimech, které se odvolávají na Marxe a jeho učení o ekonomické základně a politické nadstavbě. Podle Arona je bolševická revoluce politickým fenoménem a z politiky a ideologie vychází do značné míry i hlavní rysy ekonomiky sovětského typu, což znamená, že ekonomiky sovětského typu jsou politizované a tudíž podřízené politickým zřetelům. Aron tvrdí, že k tyranii v sovětském svazu ani v hitlerovském Německu nedošlo kvůli řízenému hospodářství, ale kvůli všemocnosti hnutí, které po uchopení moci začalo ovlivňovat ekonomiku (Novák, 2005: 812 – 813).

Při bližším pohledu na Aronovy názory můžeme vidět, jak již bylo zmíněno, že si položil stejné otázky jako Marx, ale došel k jiným závěrům. Nesouhlasil s tezí, že socialismus je vyšším vývojovým stupněm, který nahradí kapitalismus. Naopak – poukazoval na fakt, že socialismus je spíše horším současníkem kapitalismu. Tuto myšlenkou podepřel i na svou dobu kacířskou myšlenkou, že sovětský režim představuje pouze jinou formou industriální společnosti. Zpochybnil socialismus jako hlavní hnací motor v rozvoji Ruska, přičemž tvrdil, že nástup modernizace a ekonomického růstu přišel již v 80. letech 19. století. Byl rozhodným

odpůrcem teorie konvergence⁹, se kterou je dnes často chybně spojován. Novák v článku tvrdí, že Aron tuto myšlenku odmítal (Novák; Pečinka, 2008: 18 – 21).

Další důkaz primátu politiky podle Arona vychází z analýzy sociální struktury industriálních společností. V této analýze zmiňuje fakt, že nerovnost mezi sociálními kategoriemi neexistuje jen v západním světě, ale stejně i ve společnostech sovětského typu. Rozdíl je v tom, že v demokratických společnostech se jednotlivé skupiny svobodně organizují, aby hájily své zájmy, zatímco ve společnosti sovětského typu jsou odbory naprosto neschopné chránit zaměstnance proti zaměstnavateli, protože zaměstnavatelem je stát ovládaný komunistickou stranou. Tento rozdíl je zásadní, nevychází ale z úrovně ekonomického rozvoje, ani ze sociální struktury, má politickou povahu. V socialistickém i kapitalistickém modelu společenského uspořádání jsou přítomny stejné sociální vrstvy zastoupené dělníky, manažery atd., odlišnost tedy najdeme v politické organizaci. Primát politiky Aron dokazoval pomocí teze omezené délky lidského života. Novák vysvětluje tuto ideu na příkladu Indie, kde lidé nejsou bohatí ani nemají k dispozici požitky vysokého stupně ekonomického vývoje, přesto žijí spokojeně. Demokracie v zemi jim totiž zaručuje, že nemusí žít ve strachu, že budou nečekaně perzekuováni. Novák ale upozorňuje na fakt, že se Aronovo pojetí primátu politiky, za kterým si autor celoživotně stál, mezi odborníky sociálních a politických věd příliš neprosadilo (Novák, 2005: 813 – 814; Novák; Pečinka, 2008: 18 – 21).

V 50. a 60. letech mnoho francouzských intelektuálů obdivovalo „silné stránky“ režimu sovětského typu, jakými byly rychlý ekonomický růst a vyřešení problémů nezaměstnanosti. Aron na rozdíl od většiny

⁹ Mezi stoupence teorie konvergence patří například P. A. Sorokin nebo M. Duverger, kteří hlásají, že dochází ke sblížení Východu a Západu. K tomuto sblížení podle teorie konvergence dochází na základě liberalizace Východu a současné socializace Západu. Duverger dokonce očekává, že vznikne jev, jenž nazývá „demokratický socialismus“ (Novák, 2005: 815 – 816).

intelektuálů své doby dobře rozuměl ekonomice a tak se neobával ekonomického triumfu Sovětského svazu. V mnoha příručkách se můžeme dočíst, že Aron byl stoupencem teorie konvergence, ale proti těmto tvrzením se Novák ostře ohrazuje. Aron naopak teorii konvergence již od jejího objevení odmítá. Aron nebyl jen politickým sociologem, ale také teoretikem mezinárodních vztahů, z čehož vyplývala jeho schopnost určit, že užitečnost různých teorií stadií ekonomického růstu nebo koncepcí o předběžných ekonomických podmínkách demokracie je pro pochopení mezinárodního systému omezená. Aron svoje tvrzení dokládá tvrzením, že vznik a šíření komunismu se nedá analyzovat na základě stadií ekonomického růstu, protože průmyslově vyspělé země mohou být zranitelné. Christian Stoffaës dává ve svém díle zpětně zapravdu Aronovi, když píše, že je debata o komparaci liberálního systému Západu a plánovaného systému Východu v současnosti překonaná, jelikož se Aronovy předpovědi a intuice staly skutečností (Novák, 2005: 815 – 816).

Bradáč oceňuje, že Aron již od počátku Sovětský svaz prohlédl a podrobil jej i jeho doktrínu kvalifikované kritice. Přesto poukazuje na fakt, že Aron nepřispěl k zjištění odpovědi na otázku, proč má komunismus takové množství stoupců a odkud se tito příznivci berou (Bradáč, 2000: 9).

Podle Soběharta Aronovy politologické závěry souvisí s jeho filozofií dějin. Z Aronova úhlu pohledu mají dějiny hodnotu samy o sobě, aniž by mohly zobecnit zákony lidstva jako zákony přírody. Zároveň považuje každou historickou událost za jedinečnou. Proto se řadí nejen ke kritikům Marxe, ale také Hegela a Comta. V této souvislosti Aron považuje hledání filozofie dějin za hledání zesvětštěné teologie. Marxismus tak analyzuje jako „světové náboženství“, jež stejně jako ostatní tradiční náboženství pomáhá lidem snášet trápení a zapomenout na ně, místo aby jej pomohl řešit. Přesto není Aronova kritika zaměřena pouze jednostranně. V první řadě si sám uvědomuje, že parlamentní demokracie má své nedostatky –

hodnotí ji jako „nejvíce vhodnou ze všech špatných režimů“ (Soběhart, 2001: 285 – 286). Ve druhé pak neodsuzuje komunismus jako bezvýznamný. Uznává, že komunismus má význam nejen pro emancipační hnutí v Asii, ale i pro oslabení role západní Evropy v bipolárním světě mezinárodní politiky (Soběhart, 2001: 285 – 286).

Pokud zkoumáme Aronův pohled na totalitarismus, zjistíme, že ho Aron vždy vnímá jako opozici demokracie a její ohrožení. Charakterem totalitarismu určuje pět znaků, jež jsou někdy souhrnně nazývány „totalitní syndrom“. Jako první znak Aron uvádí monopolní existenci jedné strany, minimálně při výkonu politické činnosti. Rozdíl mezi systémem s jednou monopolní stranou a systémem s pluralitou stran považuje Aron za diferenciativní znak totalitních a demokratických společností. Následuje ideologie vedoucí strany, která je prosazována jako oficiální státní pravda. Třetím znakem je monopol násilí a monopol prostředků na přesvědčování. Další je podřízení většiny ekonomických a profesních aktivit státu, tyto aktivity se tedy stanou součástí fungování státu. Posledním znakem je politizace všech chyb jedinců, která je způsobena ideologizací sociálního života, takže je společnost ovládána terorem a státní bezpečností. Aron má také jasnou představu o původu totalitarismu a tvrdí, že jeho původcem je sama revoluční strana, která vznikla na základě ideologie se záměrem podle této ideologie přeměnit stávající řád. Jedním ze zásadních důvodů, proč se Aron totalitarismem a jeho různými formami zabýval, bylo jeho uvědomění si, že vlastností všech totalitních režimů je jejich rozpínavost (Petrušek, 2005: 789 – 790).

V Opiu intelektuálů, stejně jako ve Filosofii dějin, se Aron zabývá smyslem dějin a problematikou tzv. dějinné nutnosti. Smysl i konec dějin jsou podle něj teoretické koncepty, které byly vytvořeny, protože lidský mozek chce do dějin vnést jakýsi řád a smysl. Lidé chtějí útěchu v současnosti, která se zejména intelektuálům zdá bezútěšná. Aron také

v závěru své knihy hovoří o tom, zda nestojíme před koncem ideologie (Horák, 2001: 681 – 689).

3.4 Aronův pohled na soudobou politickou situaci

Sté výročí narození Raymonda Arona bylo ve Francii reflektováno ve větší míře proto, že bylo stejné jako sté výročí Sartra a Nizana. V Čechách není neznámý a kvalitám jeho díla je přikládán význam. Pozornost na sebe Aron připoutal již bouřlivou obhajobou velké doktorské disertace, jejíž průběh zaznamenal jeho celoživotní přítel otec Gaston Fessard (Horák, 2005: 163 – 164). Na Sorbonně založil Aron Středisko pro evropskou sociologii (Centre de sociologie européenne) a zároveň působil jako pronikavý politický komentátor. Po odchodu ze Sorbonny a znechucen studentskou revoltou učil na Collège de France. Proslavil se schopností prozíravé nezaujaté analýzy. Mnohdy byl porovnáván se Sartrem, jehož přátelství ztratil, přestože si ho vážil jako filozofa, za jakého se sám nikdy nepovažoval. V závěru paměti napsal, že se přátelil se třemi velikány, jež mu byli myšlenkově nadřazení – jedním z nich byl Sartre. Tato přátelství ho uchránila před iluzí, že by se někdy mohl měřit s myslitelskými velikány. Veřejného uznání a ocenění se mu dostalo až na sklonku života. Přesto jeho dílo svědčí o tom, že byl originálním a nepominutelným myslitelem. Podle Horáka byl hlavně filosofem a filosofie ho fascinovala. Inspiroval se německou novokantovskou filosofií dějin, Husserlovou fenomenologií, ze sociologického hlediska ho inspiroval Max Weber, ke kterému se stále vracel. Francouzská tradice, kterou následoval, byla založena na kritickém obdivu Alaina (vlastním jménem Émile-Auguste Chartier) a Léona Brunschvicga (Horák, 2005: 163 – 166).

Aron zaujímal mezi francouzskými intelektuály své doby velice zvláštní pozici, protože se včlenil do menšinového proudu liberálního myšlení a předstihl všechny ostatní v porozumění pravé povaze sovětského panství. Na základě Aronových názorů došlo v 50. letech k roztržce uvnitř

francouzské inteligence. Aron hájil atlantické spojení, antikomunismus a pluralitní demokracii. K zásadní roztržce mezi ním, Jeanem Paulem Sartrem, Mauricem Merleau – Pontym a Albertem Camusem došlo, když začali debatu o povaze sovětského režimu. Tato diskuse se postupně vyvíjela a přešla k polemice o povaze politických režimů obecně a nakonec vyvrcholila v debatě o filosofii dějin. Aron nevěřil v mesiášství sovětské říše a nemohl její násilnosti páchané na obyvatelích považovat za oběť, jež je nutná pro lepší budoucnost. Aron nastínil novou verzi dějin, čímž pobouřil levici okouzlenou pojmy jako revoluce, socialismus či proletariát, která ho pak morálně i politicky zařadila do tábora „buržoazní pravice“. Tato situace negativně ovlivnila i jeho jmenování profesorem na Sorbonně, kdy protestovali všichni, kteří se raději mýlili se Sartrem, než aby měli pravdu s Aronem – tak zněla jedna z nejslavnějších dobových pouček (Kunštát, 2005: 395 – 340).

Marxismus představuje zbožštění historie, včetně revoluce jako jedinečného historického experimentu. Aron představuje teoretický úvod, aby mohl navázat kritikou zaslepenosti intelektuálů, jejich důvěry v představu historického vývoje, který povede nevyhnutelně ke změně stávajících poměrů. Aron kritizuje důvěru, která má v tomto případě ráz nekritické víry, důvěru, která vykazuje všechny podstatné rysy náboženství (Horák, 2001: 681 – 689).

Vladimíra Dvořáková tvrdí, že Raymond Aron patří k největším myslitelům 20. století a vymyká se pokusům o zařazení. Zkoumal aktuální dění z odborného hlediska mnoha svých odborností, byl zároveň účastníkem a komentátorem. Dvořáková dodává, že Aron byl intelektuál, který si stále kladl otázky a stále hledal odpovědi. Zachovával si politickou nestrannost a nezávislost, publikoval i názory, které neodpovídaly atmosféře a politické vůli. Historie XX. století dává možnost pochopit komplexní Aronovo dílo, přestože tuto práci takto Aron nikdy nevytvořil. Jedná se o soubor jeho statí a prací, které sestavil editor Christian

Bachelier. Aron byl nakladatelem požádán o sepsání dějin 20. století, ale odmítl s tím, že tento úkol by žádný seriózní historik nepřijal, protože období není ukončené, proběhlo velké množství dramatických změn a významných událostí. Jsou sice známé a nezavdávají podnět k pochybnostem, ale vyvstává nutnost dodat jim interpretaci. Interpretace nedávných událostí, které navíc autor zažil a které možná pomáhal spoluvytvářet, je obtížná, zatížená vášněmi a ve většině případů se neobejde bez hodnotících soudů. Proto se jí snažil Aron vyhnout jako celku, protože věděl, že bude nutně osobní a předpojatý minimálně z pohledu těch, kdo s jeho názory nesouhlasí (Dvořáková, 2000: 135 – 137).

Také podle Petruska není možné Arona vyřadit z evropských ani francouzských intelektuálních a kulturních dějin. Důvodem je, že jako sociolog reflektoval nejvýznamnější události své doby, a to kultivovaně. Aron se také nezapojoval do paradigmatických sporů své doby, přestože měl intelektuální kapacity, aby se jich účastnil. Ve Francii 40. až 60. let existoval velký paradigmatický trojúhelník představovaný strukturalismem, existencialismem a marxismem. V tomto trojúhelníku stál osamoceně Raymond Aron, jako pravicový liberál, sociolog, politický vědec, žurnalista a filosof. Aron patřil do „století intelektuálů“, v rámci něhož je nutné jeho dílo posuzovat, jinak bychom mohli jeho dílo vnímat příliš partikulárně a mohla by nám uniknout jeho mravní i intelektuální ucelenost. Aronovi současníci, kteří jsou považováni za velké intelektuály a významné osobnosti, Arona považovali za výjimečnou osobnost, i když s ním nesouhlasili (Petrušek, 2005:780 – 781).

Aronovo zaujetí pro politiku a jeho politické názory neohrožovaly pouze jeho kariéru. Protichůdné názory a politické neshody jej stály přátelství s dlouholetým přítelem Jaen – Paulem Sarterem, což bylo v dané době pochopitelné. Jak vysvětluje profesor Novák, ideologie hrála v tomto období mnohem významnější roli, než jakou sehrává v dnešní

době. Ve Francii vládla marxistická ideologie a ti, kdo se s ní neztotožnili, se často setkávali nejen s rozkoly, ale i s intelektuálním terorem. Na příkladu Aronovy knihy *Alžírská tragédie*, v níž autor dříve než všichni ostatní zmiňuje, že Alžírsko má získat nezávislost, Novák dokazuje, že Aronovy názory byly odlišné od většinových ve více případech (Novák; Pečinka, 2008: 18 – 21).

V Opiu intelektuálů kritizuje především francouzské intelektuály – nejen tedy marxisty a komunisty, ale celou intelektuální elitu. Všichni sice nesouhlasili s politickou praxí v Sovětském svazu (gulagy, politické procesy atd.), přesto ale viděli v socialistické vizi budoucnosti lepší příští budoucnost, která jistě nastane. Kniha představuje důležité historické svědectví o zajímavé myšlenkové historii Francie v době krátce po druhé světové válce. K obratu v přístupu k Aronovi a Sartreovi přispěla až kniha *Angažovaný pozorovatel*. Horák dodává, že Missika a Wolton se od Arona v mnohém lišili – reprezentují generaci formující se v 60. a 70. letech s jinými zkušenostmi a jinou intelektuální přípravou. Arona považovali za analytika, interpreta a aktivního činitele. Svůj názor vystavěli především na Aronově vzdělání a znalostech a vzhledem k jeho účasti v odboji vedeném za války de Gaullem, a také k zásluhám aktivního politického komentátora. Situace se změnila a Aron se dočkal ocenění a dokonce uznání. V polovině 90. let napsal Jean – Francois Sirielli knihu *Sartre et Aron, deux intellectuels dans le siècle*, ve které se přiklonil na stranu Arona, což způsobilo určitý rozruch (Horák, 2001: 681 – 689).

V textech Aron rozebírá současnou situaci ve Francii, analyzuje události, předkládá možné alternativy vývoje a jejich předpokládané vyústění. Tyto myšlenkové šachy Aron rozehrává, přestože nevěděl, jak konkrétní historické situace dopadnou. Pro dnešního čtenáře je zajímavé sledovat jeho postup, protože jeho statě pomáhají „uchopit“ Francii, což

by nikdy odborný výklad nedokázal, neboť ten vždy osvětluje pouze alternativu, která se prosadila (Dvořáková, 2000: 135 – 137).

V poslední části rozhovoru klade Bohumil Pečinka Miroslavu Novákovi složitou otázku ohledně přístupu Raymonda Arona k evropskému integračnímu procesu. Jeden z Aronových žáků, Pierre Kende, zastává názor, že Aron byl euroskeptikem. Novák vidí v Aronově díle hned dva postoje k tomuto tématu. Těsně po válce věnoval Aron pozornost představě federalizované Evropy, ale jako sociolog a realista této možnosti příliš nevěřil. V první řadě ho k eurorealizmu vedla víra v hodnotu a význam státní svrchovanosti. Další argument v neprospěch evropské federace pak pro Arona představoval fakt, že její vznik je iniciován úzkou skupinou elit, nikoli společným míněním obyvatelstva. Vznik federace pak nepodporuje ani historická zkušenost dějin Evropy, ze které vyplývá, že by byla uskutečnitelná pouze v případě silného nebezpečí nebo za vlády velice silného federátora. V reakci na vznik Evropského společenství i přes rozpor s výše zmíněnými argumenty přišel Aron s termínem „pokoutní federalizmus“ (Novák; Pečinka, 2008: 18 – 21).

4 ZÁVĚR

Cílem této práce bylo představit čtenářům Raymonda Arona jako zásadní osobnost 20. století a jednoho z nejvýznamnějších intelektuálů Francie této doby. Aron se narodil na počátku století a dostalo se mu prvotřídního vzdělání na nejlepších francouzských školách. Již v tomto období v mnoha ohledech vynikal a je třeba dodat, že v době svých studií měl „štěstí“ nejen na vynikající a inspirativní učitele, ale i na velké osobnosti v řadách svých spolužáků. Aron se se svými spolužáky srovnával a došel k závěru, že v porovnání s nimi nebude nikdy dostatečně intelektuálně zdatný. Zde by bylo vhodné podotknout, že tento Aronův závěr patřil k nemnoha jeho závěrům chybným. Následně byl vyvrácen řadou autorů, dokonce i samotnými spolužáky, se kterými se Aron srovnával. Přesto se ve světě vědy Aron rozhodl nepřikládat sám sobě příliš velkou váhu a kromě akademické kariéry se intenzivně věnoval i publicistické dráze. K tomuto rozhodnutí přispěly i události, jejichž svědkem byl při svém studijním pobytu v Německu. Aron pozoroval nástup Hitlera k moci a uvědomoval si, k jakému konci jeho vláda povede. Rozhodl se, že si osvojí pozici angažovaného a nestranného pozorovatele. Tohoto svého rozhodnutí se držel až do konce svého života a byl kvůli němu nesčetněkrát kritizován.

Jak dokládá řada názorů českých autorů zmíněných v této práci, Aron je jedinečnou osobností, které se v mnoha ohledech nedostává a nedostávalo takového ocenění, jaké by si zasloužila. Ve Francii po většinu svého profesního života zůstal nedoceněn a opovrhován, protože stál v opozici proti hlavnímu myšlenkovému proudu a celkově byl velice nonkonformní. Důsledky své odlišnosti Aron pociťoval ve všech oblastech života. Jeho profesní dráha byla však ovlivněna zřetelně nejvíce, protože jeho názory ho odsunuly až na okraj francouzské intelektuální

společnosti. Averzi vyvolávala jeho kritika současných intelektuálů a polemika s jejich levicovými názory. Aron se nikdy nebál vyjádřit názor, který se odlišoval od ostatních a byl ve své době zcela skandální. Odsoudil například studentské bouře, k nimž došlo ve Francii v roce 1968, a veřejně také podporoval samostatnost Alžírsko dlouho před tím, než si francouzská veřejnost byla ochotna takovou myšlenku být jen připustit.

Jak již bylo zmíněno, Aronovi jeho „kontroverzní“ a dobově nekorektní názory přinesly řadu komplikací v jeho kariéře. Uvedu dva příklady za všechny. Prvním z nich je problematické přijetí Arona do profesorského sboru na Sorbonně. Aronova první snaha o získání tohoto zaměstnání byla zmařena názorem přijímací komise, že kariéra publicisty je neslučitelná s důstojným povoláním profesora. Druhý pokus pro získání tohoto místa dopadl pro Arona lépe, přesto bylo jeho přijetí provázeno silným odporem levicových profesorů. Jako druhý příklad může posloužit fakt, že i ve dvacátém století se Aron dočkal ve svobodné a demokratické Francii cenzury. Aronův soukromý život pak utrpěl především rozkolem s přáteli. V této souvislosti Aron často nostalgicky vzpomínal na doby, kdy bylo možné přátelit se i s lidmi, s nimiž člověk nesdílel ideologii.

Druhým cílem této práce bylo prozkoumat fenomén levice a marxismu v česky vydaných dílech Raymonda Arona. K jeho naplnění posloužila třetí část druhé kapitoly, v níž jsou stručně shrnuty hlavní informace na dané téma, jež jsou čerpány z výše zmíněných publikací. Autor práce se snažil o co nejpřehlednější a nejstručnější představení hlavních a zásadních myšlenek. Pozornost byla věnována především vyzdvižení podstatného a jasnému vysvětlení Aronových stanovisek.

Poslední cíl této práce byl představován prozkoumáním Aronovy reflexe v českém prostředí. Tento cíl byl naplněn ve třetí kapitole práce, kde došlo k obsahové analýze řady článků českých autorů. Při bližším pohledu je patrné, že Aron se dnes v českém prostředí těší velkému

uznání a značné úctě. Většina autorů se shoduje v jeho hodnocení coby jednoho z nejvýznamnějších intelektuálů 20. století. Stejná shoda panuje i v přesvědčení, že Aron je vědcem, jenž zastupuje mnoho oborů či v některých případech je minimálně uznán vývoj jeho kariéry od jednoho oboru k jinému. V dílech českých autorů můžeme ve většině případů najít odkaz na Aronovu ostrakizaci z řad francouzské inteligence a velmi často se objevují zmínky o známém bonmotu, jenž praví, že je lepší se mýlit se Sartrem, než mít pravdu s Aronem. Stejně tak řada českých autorů zmiňuje konec přátelství Arona se Sartrem.

Čeští autoři zdůrazňují Aronovu multioborovost, jejíž vinou je prakticky nemožné Arona zařadit. Následné pokusy o zařazení Arona ho tedy představují v roli sociálního vědce, politologa, politického sociologa a publicisty. Většina uvedených autorů na Aronovi a jeho přístupu k vědeckému zkoumání oceňuje především nezaujatost a objektivní kritickou analýzu. Oceňována je pak i Aronova hluboká obeznámenost s tématy, jimž se věnuje.

Dále je blíže popsán jev, který pozoruje řada českých autorů. Jedná se o postupné mizení Arona jako kompetentní autority z oblasti sociálních věd. Toto mizení je možné sledovat například na počtu zmínek o Aronovi či počtu odkazů na jeho dílo v odborné literatuře, případně ve sbornících. Jevem mizení Arona se zabývají primárně autoři Skovajsa a Petrušek, kteří se shodují v tom, že Aron již není téměř zmiňován ani v dílech, jež se zabývají přímo oblastmi jeho zájmu. Zároveň se oba autoři celkem shodují na příčinách, proč k takovému jevu dochází. Jediný rozdíl v jejich argumentaci představuje počet těchto vysvětlení. Zatímco Petrušek spatřuje čtyři základní důvody, na kterých se oba autoři shodnou, Skovajsa přidává další dva. Úplný souhlas mezi oběma autory nepanuje pouze v pohledu na Raymonda Arona a tzv. *grand theories*. Skovajsa poukazuje na fakt, že Aronův vliv upadá, protože nevytvořil žádnou z těchto teorií. Petrušek nicméně oponuje, že právě Aronovy myšlenky

velmi významně přispěly k vytvoření velkého množství z nich. V opozici vůči oběma autorům stojí Jan Zrzavý, který ve svém článku vyvrací jeden z argumentů, o který se opírají oba autoři. Zatímco Skovajsa i Petrussek shodně tvrdí, že Aronovo dílo vzhledem ke svému zaměření a obsahu ztrácí na aktuálnosti, Zrzavý v něm vidí stále živé a aktuální prvky. Všichni autoři se ale shodují, že ačkoli existují vysvětlení, proč Raymond Aron mizí ze sociálních věd, je tento jev nepochopitelný.

V poslední části práce přibližuje řada autorů Aronův pohled na situaci jeho současnosti. Aron byl velmi aktivní publicista se schopností analýzy různých událostí. Jeho živý zájem o aktuální dění ho tedy přímo předurčoval ke komentování zásadních soudobých událostí. Většina autorů představených v této části práce se shoduje především na objektivitě, s níž Aron přistupoval ke každému z témat. Zároveň mnozí zdůrazňují, že Aron se vždy pečlivě obeznámil s každou problematikou, jíž se věnoval. Kromě nastudování daného problému bylo pro Arona typické, že hledal paralely se současnou situací v minulosti a dost často rozvíjel řadu hypotéz o možném dalším vývoji. Všichni citovaní autoři se bez výjimky shodují na tom, že Aron byl předvídavý a jeho předpovědi se ve výrazné většině případů potvrdily.

Cílem této práce také bylo zjistit, jak široce reflektují čeští autoři zabývající se osobou a dílem Raymonda Arona celé jeho dílo. V tomto ohledu je logické rozčlenit využitě texty do dvou kategorií. Do první kategorie spadají recenze, či články reagující na určitou knihu. V tomto případě by nebylo logické hledat odpověď na danou otázku, ačkoli je třeba dodat, že někteří autoři v rámci těchto článků odkazují i na další Aronova díla. Druhá kategorie článků je tvořena obsáhlejšími texty obvykle reflektujícími komplexně celé dílo Raymonda Arona, případně některé z něj vybrané aspekty. V těchto statích je obvykle čerpáno z celé šíře Aronových děl. V první řadě je na místě mezi těmito články zmínit díla autorů Nováka, Petruska a Skovajsy publikované v Sociologickém

časopise, které se vyznačují hlubokou znalostí Aronových publikací. Dokazují tak, že i v českém prostředí existují odborníci na Raymonda Arona a jeho kompletní dílo.

5 SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A PRAMENŮ

- Aron, R. (1992): Esej o svobodách. Archa: Bratislava.
- Aron, R. (1993): Demokracie a totalitarismus. Atlantis: Brno.
- Aron, R. (1996): Historie XX. století. Academia: Praha.
- Aron, R. (2001): Opium intelektuálů. Mladá fronta: Praha.
- Aron, R. (2003): Angažovaný pozorovatel. Mladá fronta: Praha.
- Besançon, A. (2005): Zapomenuté výročí Raymonda Arona. Revue Politika. 8/2005, s. 3 – 5.
- Bradáč, Z. (2000): Aronovo dvacáté století. Literární noviny. 9/2000, s. 9.
- de Lajart, I. (2003): Bibliografie. Soupis hlavních knih a článků Raymonda Arona. IN: Aron, R.: Angažovaný pozorovatel. Mladá fronta: Praha.
- Drápala, M. (2004): Historik Milan Drápala: Českého Arona nenajdeme. Hospodářské noviny. 15/2004, s. 10.
- Dvořáková, V. (2000): Historie XX. století. Politologická revue. 1/2000, s. 135 – 137.
- Hoffman, S. (1994): Raymond Aron (1905 – 1983). Literární noviny. 39/1994, s. 12.
- Horák, P. (2001): Několik poznámek ke knize Raymonda Arona „Opium intelektuálů“. Filosofický časopis. 4/2001, s. 681 – 689.
- Horák, P. (2005): Raymond Aron – sto let. Filosofický časopis. 2/2005, s. 163 – 166.

Kosatík, P. (2004): Filozof, který kráčel proti proudu: Kniha Angažovaný pozorovatel naznačuje možnosti i meze dnešního intelektuála. Hospodářské noviny. 15/2004, s. 10.

Kunštát, D. (2005): Angažovaný pozorovatel. Sociologický časopis. 5/2005, s. 935 – 940.

Mlejnek, J. (2002): Zaujatý, angažovaný pozorovatel dějin Raymond Aron. Revue Politika. 3/2002, s. 24 – 25.

Nekvapil, V.,V. (2001): Opium intelektuálů. Mezinárodní politika. 10/2001, s. 36.

Novák, M. (2005): Mezi primátem politiky a ekonomickým rozvojem: Aronova sociologická koncepce industriálních společností. Sociologický časopis. 5/2005, s. 801 – 821.

Novák, M.; Pečinka, B. (2008): „Aron kritizoval pokoutní federalismus...“. Revue Politika. 2/2008, s. 18 – 21.

Pechar, J. (1994): Moralista v době ideologií. Literární noviny. 39/1994, s. 12.

Petrusek, M. (1993): Raymond Aron (1905 – 1983). Biografická poznámka. IN: Aron, R.: Demokracie a totalitarismus. Atlantis: Brno.

Petrusek, M. (2005): Fenomenolog a analytik svobody i zla: Raymond Aron (1905–2005). Sociologický časopis. 5/2005, s. 777 – 800.

Přibáň, J. (1992): Svobody v moderní civilizaci. Tvar. 51 – 52/1992, s. 18.

Přibáň, J. (1993): Demokracie a totalitarismus. Tvar. 41 – 42/1993, s. 23.

Skovjsa, M. (2005): Sociolog fascinovaný jedinečným: epistemologie Raymonda Arona. Sociologický časopis. 5/2005, s. 841 – 861.

Soběhart, R. (2001): Opium intelektuálů. Historický obzor. 11 – 12/2001, s. 285 – 286.

Zahradníček, T.: 2003. Ještě je tu druhá polovina Francie (bilancování Raymonda Arona). IN: Aron, R.: Angažovaný pozorovatel. Mladá fronta: Praha.

Zídek, P. (2004): Intelektuál, který se nemýlil. Lidové noviny. 68/2004, s. 17.

Zrzavý, J. (2002): Aronovo Opium intelektuálů: stále aktuální poselství. Revue Proglas. 3/2002, s. 1 – 2.

„Raymond Aron (1905 – 1983),“ EHESS, dostupné na: <http://raymond-aron.ehess.fr/document.php?id=61>, 15. 2. 2012.

6 RESUMÉ

The topic of this thesis is Raymond Aron, who was one of the most important intellectuals of the 20th century. Raymond Aron's role is very unusual, difficult to classify and certainly unique. For the majority of his life, he had to face incomprehension and rejection. For a long time, Aron was criticised for his "reserved" analyses of issues which were, according to his objectors, supposed to be perceived with feelings. Paradoxically, his opinions were criticised by both the left and the right wing. He was not acknowledged and appreciated until just a few years before his death. Nevertheless, it is necessary to mention that Raymond Aron was never considered to be on the same level as some of his contemporaries. On the other hand, he remained faithful to his own principles and opinions, which he had held since as early as his student years.

The objective of this bachelor's thesis is to analyse the reflection of Raymond Aron in Czech social sciences as well as the availability of his works in the Czech Republic in general. First, the thesis introduces Raymond Aron. The second chapter is concerned with Aron's life, which influenced a lot of aspects of his activities. Furthermore, this chapter also focuses on Aron's areas of interest. In the part concerned with his works, emphasis is put on the introduction of the heterogeneity of the disciplines Aron devoted himself to during his career. It is necessary to point out that beside his academic scope Aron also actively devoted himself to his career as a publicist. The last part of the second chapter is concerned with Aron's conception of non-democratic regimes and it is based on information accessible in Czech translations of his works.

The objective of the thesis is to find out how Raymond Aron is reflected in the Czech academic environment, with the logical focus on Czech periodicals and academic press. In the third chapter, a content

analysis of a number of articles is carried out to get as an image impartial as possible of Raymond Aron and his works reflection in the Czech Republic. From the excessive amount of published articles, the articles which were written by Czech authors and which were published in academic literature were primarily used. In the second chapter, beside the factual evaluation of Aron's work, the views of some Czech authors on his methodology, significance and opinions are also introduced.